

HADTÖRTÉNELMI OKMÁNYTÁR

KOSSUTH LAJOS LEVELEI FÖLDVÁRY KÁROLYHOZ

1862—1863

(Adatok az olasz—magyar segédlégió történetéhez)

Olyan Kossuth-leveleket adunk közre, melyek értékes és mindmáig ismeretlen adatokat szolgáltatnak az olaszországi magyar segédlégió történetéhez. A levelek az 1862—63-as évekből datálódnak, s a légió belső életéről, problémáiról szólnak. Bár a légió történetéről megfelelő színvonalú történeti értékelés nem született eddig, mégis igen gazdag magyar és olasz nyelvű irodalma van.¹ Ezek ismeretében a légió történetének rövid vázlatát adjuk, a levelek jobb megértése érdekében, majd Földváry Károly ezredes életútját ismertetjük; rátérünk a levelek előkerülésének történetére. Végül közöljük az eredeti levélszövegeket.

I. A segédlégió történetéből

A risorgimento időszakában a magyar és olasz forradalmárok felismerték azonos érdekeiket, amelyre már az 1848—49-es magyar szabadságharcban is volt példa: Monti Sándor ezredes olasz légióval har-

¹ A gazdag irodalomból, amelynek felsorolása külön kötetet igényelne, csak néhányat említek, amelyeket haszonnal forgattam: ezek közül elsősorban Ács Tivadar: A magyar légionisták életrajzgyűjteményét, A magyarok és a Risorgimento c. kötetből. Budapest, Risorgimento Emlékbizottság és a Hazafias Népfront kiadása. 1961. — 1752 légionista életrajzát közli, ezért nem jegyzeteljük külön a levelek szövegében előforduló neveket. Bibliográfiája uo. 447 tételt tartalmaz. Ugyanebben a kötetben található G. Földváry Mária: A Risorgimento magyar bibliográfiája 167—199. o. — Az Országos Levéltárban (a továbbiakban OL.) volt Szűcs János, a légió őrnagyának kb. 7000 ívnyi iratanyaga, melyet a légió 1867-es felosztása után rábízták, hogy dolgozza fel a légió történetét. Jelzete: OL. Kossuth-gyűjtemény S/Z II. 771 sz. — 1945-ben az OL.-ban elpusztult a légió anyagának jelentős része. Az eredeti anyag annak idején a Nemzeti Múzeum Kézirattárából került az OL-ba. — Ezenkívül gazdag levéltári anyag található a légió kapcsolatban a Hadtörténelmi Levéltárban (a továbbiakban HL) az abszolutizmuskori iratok között: 229 sz.

Egyéb felszabadulás utáni irodalom: Kún József—Böhm Jakab: Az olaszországi magyar légió történetéhez. Hadtörténelmi Közlemények (a továbbiakban — HK.) 1957. 1—2 sz. 299—329. o. (Számos levelet közölnek a Nemeskéri Kiss-család anyagaiból. — Uo.: Balázs József: Nemeskéri Kiss Miklósához írt kb. 700 levélről is beszámol, 3—4. sz. 70—82. o. — Ács Tivadar: A genovai lázadás. Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1958. 656. o.) Értékes adatokat közöl a légió történetéről. — Risorgimento Emlékiállítás (1860—1960) a Magyar Nemzeti Múzeumban. Az összefoglalót írta: Kiss László és Temesváry Ferenc. Budapest, 1960. 46. o. képekkel. Koltay Kastner Jenő: A Kossuth emigráció Olaszországban. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1961. 265. o. — Paál Ferenc: Egy nemzet születése. A Risorgimento eszméi és alakjai. Budapest, A Magyar Történelmi Társulat és a Hazafias Népfront kiadása. 1961. 159. o. + 8 t. Gazdag irodalomjegyzékkel. — Lukács Lajos: Garibaldi magyar önkéntesei és Kossuth 1860—1861-ben. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1962. 143. o. — Kovács Endre: A Kossuth emigráció és az európai szabadságharcmozgalmak. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1967. 502. o.

Földvály Károly a légió zászlajával

colt a magyar szabadságért. Az olaszok vitéz helytállását Kossuth dicsérő irata bizonyítja. Itáliában már 1848-ban is volt magyar csapat, menekült magyarokból és az osztrák hadseregből átállt katonákból: ezek Velencében állomásoztak. Létszámuk mindössze 68 fő volt. Velence feladása után szétszéledtek. A piemonti kormány 1849-ben magyar csapatot állított föl szökött katonákból: ezek 112-en voltak, s Nizzában szerveződtek. A piemonti kormány a békekötés után feloszlatta őket.

1852-ben az olasz király és Cavour külügyminiszter Kossuthtal és Klapkával tárgyalt magyar légió felállításáról.² Ekkor Klapka és Perczel szervezték a légiót: sok nehézség és széthúzás után megalakult a kisdud sereg. Különös figyelmet fordítottak a nemzeti jellegre: magyar zászló, magyar esküszöveg. 1859. július 10-én 3200 fő volt a létszám. A hadihelyzet alakulása folytán csak kevesen harcoltak az osztrákok ellen, s az újabb fegyverszünet miatt ismét feloszlatták a légiót. Kossuth búcsúlevelet intézett hozzájuk. Többségüket — kérésükre — a magyar határig szállították.

Garibaldi táborában: az emlékezetes „marsalai” partraszállás idején — amelyben Tüköry és Türr is részt vett — újból megszervezték a légiót: 10 tiszt, 79 főnyi legénység, parancsnokuk Mogyoródy őrnagy. A légió létszáma rohamosan gyarapodott: rövidesen 3113 fő lett a létszám. A voltturnói csatában hősiiesen harcoltak, s döntő módon avatkoztak a harcba a kritikus időpontban, de állományuk egyharmadát elvesztették.

A légió 1860—62-ben: Garibaldi 1860-ban Viktor Emánuel kezébe tette le a diktátori hatalmat — Nápolyban. A hadseregek egyesültek. A magyar légiót a Bourbonok által szított dél-olaszországi „brigantik” ellen vetették be és többnapos, győzelmes ütközeteket vívtak a sokszor 2000 főt is meghaladó bandák ellen 1862-ig. Miután egyes, hatalmukat féltő körök Garibaldit háttérbe szorították, úgy tűnt, hogy ezzel Magyarország felszabadításának ügye is holtpontra jutott. Ekkor nagy zavargások törtek ki a légióban. Se Türr, se Ihász ezredes nem tudta megfékezni őket. A szökések napirenden voltak. Az olasz hadügyi szervek tervbe vették a légió átszervezését, de elkéstek intézkedéseikkel, mert mikor 1852 júliusában Garibaldi Szicíliában ismét partra szállt, a légió tagjai hozzája szöktek. Garibaldit végül is leverték és a „lázadó légiót” Piemontban lefegyverezték.

A légió Piemontban 1862—63: Az átszervezéssel Türr tábornokot bízták meg, s a légió szigorú katonai szabályzatot kapott.³ Állománya 72 tiszt, 1805 altiszt és közlegény volt. A parancsnok Telkessy József ezredes, akit 1862. november 25-én Földváry Károly ezredes váltott fel. (A közölt levelek az ő működését érintik. Ezért ettől az időponttól kezdve a légió történetével részletesebben foglalkozunk.)

² A légió történetének vázlatát — főbb vonalakban — Vigevano Attilio ezredes 1924-ben megjelent könyve alapján ismertetem, amelyet a szakemberek a legjobb olasz összefoglalásnak tartanak. Címe: *La legione ungherese in Italia, 1859—1867*. Róma, 1924. 230. o. + 8 tábla és 8 térkép. — Ismertette: *Szakratta István*, HK. 1925. 452—457. o.

³ *Hevessy Géza*: Az 1859-ben feloszlott magyar légió újjászervezése. — A volt olaszroni magyar légió alapszabályai. Honvédek Könyve, 1867/68.

Az átszervezés és rangsorolás — olasz tábornok elnöklete mellett — 1863. február 9-én ért véget. Károsan befolyásolta a légió hangulatát, hogy Klapka tábornok a légió tulajdonképpeni megalakítója és szervezője, valamint Türr tábornok egymástól eltérő politikai irányzatot képviseltek. Az átszervezés után a szükséges fegyverzetet csak 1863-ban kapták meg. A tisztek és a legénység illetménye elég magasnak mondható: Földváry, a parancsnok 6000 lírát kapott évente. Egyenruhájuk az olasz csapattestekéhez volt hasonló, némi magyaros jelleggel.

Újabb összeesküvés a légióban: Az újjászervezett légióban rövidesen politikai természetű nyugtalanság volt észlelhető, amely az emigráció vezetőségétől indult ki. Lényege az volt, hogy a magyar ügy érdekében új hadjáratot akartak indítani. A Svájcban élő Frigyessy (Suták) Gergely őrnagy, aki Garibaldi első szicíliai vállalkozásánál arany vitézségi érmet kapott, és akit a Savoyai rend lovagjává neveztek ki, részt vett Garibaldi második vállalkozásában is, de Aspremontról fogságba esett és Garibaldival együtt raboskodott a varignanoi erődben. Kiszabadulása után fejébe vette — miként Klapka tervezte —: Moldvából betör a magyar légióval Erdélybe. Akciója következtében a légió legénysége szökдösni kezdett és hiába volt Földváry minden erélyes intézkedése, a személyi állomány egyre fogyott. Az összeesküvést végül leleplezték, vezetőit elfogták, s a légiót Piemontból a Markákba (Marche) szállították a tüzérség kivételével. A parancsnokság és a gyalogság Anconába, a huszárok Senegalliába kerültek.

A légió a Markákban, 1862—63: A légió megbomlott szigorú katonai fegyelmét nem tudták visszaállítani.⁴ Az új állomáshelyre való megérkezés után megindultak a szökések. A tisztek és altisztek megtagadták az engedelmességet, a zendülések és összetűzések napirenden voltak. A megindult erkölcsi bomlást sem az olasz katonai hatóságok által elrendelt ismételt szigorú vizsgálatok, sem a légió parancsnokának, Földvárynak szigorúsága nem tudta feltartóztatni. (*Erről a korszakról szólnak Kossuth leveleiben közölt tanácsai.*) Ez az állapot 1865 júniusáig tartott. A létszám ekkorra 39 tisztre és 562 honvédra olvadt. Újabb szigorú rendeletekkel kísérelték meg a fegyelem visszaállítását. Majd a légiót az Abruzzókba helyezték át, az ismét fellángolt „briganti-mozgalmak” leverésére.⁵

A légió az Abruzzókban, 1865—66: Itt sikeres banditaellenes harcokat folytattak, s a harci szellem is megjavult. Erdemeikért az olasz katonai hatóságok részéről nagy dicséretben részesültek.⁶

⁴ Az elégedetlen légionistákról. Irta: Egy volt tüzérmester. Lipcse, 1863. 26. o.

⁵ A brigantik elleni harc Dél-Olaszországban. Egy volt magyar légióbéli tiszt naplójából. Honvéd, 1867. 134., 143., 159. o.; Kunfy Andor: Olaszországban a magyar légiónál. Budapest, Saját kiadás, 1910.

⁶ Sz. I. (légióbéli őrnagy): Az olaszthoni magyar légió életéből. Tarka Világ és Képes Regelő, 1869. 3—15. sz.; Abaji Lajos: Az olaszthoni magyar légió történetéhez. Hazánk, 1888. 10. köt. 286—302. 368—374. o. — 1889. 11. köt. 52—65., 110—128., 198—221, 279—293, 337—354. o. Levelek az olasz—magyar légioról: Egyetértés, 1898. október 26.; Kont Ignác: A magyar emigráció levelei. Budapesti Szemle, 1899. 406—421. o.; Bányai Károly: Az olaszországi magyar légió osztrák megvilágításban. (Osztrák kémjelentés ismertetése) Pesti Hírlap 1906. 355. sz. 62. o.; Berkó István: Az olaszországi magyar segédlégióról, 1849—1867. HK. 1926. 443—479. o.

A légió az 1866. évi osztrák hadjárat alatt: Az olasz király 1866. június 20-án megüzente a háborút Ausztriának. Kossuth és az olasz vezetők a légiót a csatatérre akarták küldeni (állományuk ekkor 35 tiszt, 470 honvéd az altisztekkel együtt és 112 ló), arra számítva, hogy a szembenálló magyar csapattestek átállnak és ezekkel feltöltik létszámukat. Az osztrákok azonban a magyar ezredek nem az olaszok, hanem a poroszok ellen vetették harcba. Miután a légió létszáma sem harci, sem politikai szempontból nem volt jelentős, nem kerültek bevetésre, hanem a harctér közelében állomásoztak, arra számítva, hogy egyesülnek a poroszok ellen harcoló és átszökött magyarokkal. Némi realitás volt ezekben az elképzelésekben, mert a létszám 1770-re emelkedett. Ennek ellenére a légiót délebbre küldték és távolabbra. A magyarok reményeit azonban a háború gyors befejezése megghiúsította. A békekötés előtt néhány nappal, 1866. augusztus 20-án Kossuth levelet intézett az olasz hadügyminisztériumhoz, amelyben a légió felosztatását kérte. A prágai békeszerződés (1866. augusztus 23.) az olaszok és az osztrákok között; meggyőzte a magyar emigráció vezetőit arról, hogy a magyar ügy ismét elveszett. Pedig a hazai forradalmi erők várták a légió megjelenését: a népdal mindmáig megőrizte emlékezetében a várakozás hangulatát:

Majd hoz Kossuth tisztát,
Türr Pista meg puskát.
Éljen Galabárdi!

A légió végleges felosztatása: ezekután elkerülhetetlen volt a békekötés következtében. 1867 januárjában a légió állományát „saját kérésükre” elbocsátották.⁷ Kossuth maga is közreműködött e fájdalmas „műtétnél”.

Földváry ezredes a légió két zászlaját a turini királyi fegyvertárban helyezte el. (Bizonyára még ma is ott található.) Olasz részről nagy tapintattal történt a légió felszámolása, és anyagilag is kárpóolták őket.

A megváltozott nemzetközi és hazai állapotok lehetetlenné tették, hogy bármilyen formában és keretek között újjászervezzék a légiót: 1867-ben létrejött a magyar kiegyezés, s ezzel a nemesség, amelynek jelentős része volt a kiegyezés megvalósításában, önként mondott le a függetlenségi harcról. Az emigráció egy jelentős része is a nemesi osztály tagja volt, s a kiegyezéssel maga is egyetértett. A magyar kormány megalakulása után nem tartotta magát többé a nemzeti érdekek képviselőjének.

Az olasz történétírók szerint a magyar légiónáriusok fő jellemvonása a bátorság volt. Jó benyomást keltettek Itáliában és az olasz nép is megszerette őket. Szerintük a légió hagyományai olyan mélyen beleivódtak az olasz nép lelkébe, hogy még az első világháborúban sem a magyarokat tekintették az igazi ellenségnek.

⁷ *Írász* Dániel: Napiparancs a magyar segédlégióból távozókhöz. Magyar Polgár Nagy Napló, 1870.

A légió működése — a sok nehézséget okozó belső problémák ellenére — jó és hasznos segítséget jelentett a magyar szabadság ügyének — Itáliában.⁸

II. Ki volt Földváry Károly?

Az 1848—49-es szabadságharc egyik legendás alakja, honvédezredes, akit kortársai — nem érdemtelenül — a klasszikus költőkhöz illő jelzőkkel ékesítettek. Katonái között a „hősök hőse” volt a neve, a főparancsnok „az én tigrisemnek”, aki félszemével mindig csak a felét látja a veszélynek, mikor belerohan; a hadsereg, a „legvitézebb honvédnek” nevezte.

Földváry Károly családjáról csak annyit tudunk, hogy régi katonacsalád volt. Édesapja, Földváry Pál ny. őrnagy, aki már 1770-ben főhadnagy volt, s végigküzdötte az utolsó török és az egész francia háborút, „sebekkel borított vitéz katona volt”.⁹ Szolgálatának hátralevő részét a határőrvidéki székely ezredeknél töltötte. Többször nősült és számos gyermeket hagyott hátra. Harmadik neje, Kempfenburgi Klianovits Katalin, egy horvátországi táborno leánya volt, akitől három fia született: Károly és Sándor ikertestvérek, 1809. november 26-án születtek Gyergyószentmiklóson, Erdélyben.¹⁰ Lajos Ádám 1811. augusztus 8-án. Mindhárom fiú a későbbi honvédseregben az ezredesi rangig vitte. Az utóbbi fiú később, 1857. augusztus 25-én katonai érdemeiért osztrák báróságot kapott, amit Magyarországára is kiterjesztettek. A nemesi névtárak, címtárak a családnak eme ágával foglalkoznak a leszármazási táblázatokban.¹¹

Károly és Sándor katonai intézetben kapott kiképzést és 1827-ben hadapródok lettek az osztrák hadseregben. Amikor ezrede Erdélyben állomásozott, Károly kilépett a hadseregből, 1834-ben. Sándor 1845-ig

⁸ A légióra vonatkozó irodalomból megemlítnék néhány forrásmunkát, amelyet szemtanúk, résztvevők, visszaemlékezők írtak: *Kossuth Lajos: Irataim. I—XIV. köt. Budapest, Atheneum Kiadó. 1893—1911.* — Számos levelet közöl a légióval kapcsolatban.; *Berkó István: Az olaszországi magyar légió. Budapest, Corvin. 1929. 64. o.* — *Radó Antal: Adatok az Olasz—magyar légió történetéhez. (1848—1866) Háborús Felelősség, 1928/29. 375—381. o.; Hory Etelka: Erdélyi hősök Garibaldi alatt. Pástortűz, 1932.*

⁹ *Deák Farkas: Földváry Károly. Vasárnapi Újság, 1867. 45. sz. 549—550. o.* (A szerző a légió egyik katonája volt.)

¹⁰ Böhm Jakab hadtörténész felhívta figyelmemet, hogy Földváry Károly születési évére vonatkozólag ellentmondó adatok találhatóak: pl. *Gracza: i. m.,* amely ugyan nem tekinthető teljes forrásértékűnek, 1806-ra teszi születését. Ezt az évszámot valószínűsíti Földváry Károly peranyaga az 1849-ben hozott ítéletben és a kihallgatási jegyzőkönyvekben 42 évben jelölték meg életkorát, amelyet Földváry Károly sajátkezü aláírása hitelesít. Ebben az esetben 1806-ban vagy 1807-ben születetett. (HL. Cs. kir. aradi rk. katonai tszék, 113/5 csomó, 2/2390, 455. o., 477. és 504. o.) — Ellentmond ennek viszont, hogy ikertestvérenek Földváry Sándornak születési évszámát eddig nem kifogásolták, minden egyéb forrás így jelöli: 1809. november 26. — Véglegesen majd akkor dőlhet el ez a kérdés, ha sikerül megszerezni Gyergyószentmiklósról a hiteles anyakönyvi másolatot. Ennek megszerzéséig az 1809-es évszámot használom.

¹¹ *Nagy Iván: Magyarország családai. Pest, 1858. IV. köt. 233—234. o.* — Leírja a Földváry-család nemesi címerét is: két mezőben, zöld téren álló hadi férfiú, zöld attilában és prémes zöld dolmányban, vörös nadrágban, arannyal süjtásolva, sárga csizmában, fején barna, prémes kalpag, amelyből vörös teteje lefityeg; jobbában a jobb oldal felé irányított, kifeszített és nyíllal ellátott íjat tart. A pajzs felett bárói korona és azon koronás sisak állt, melyből egy orozlán emelkedik ki, kiöltött piros nyelvvel, első jobb lábával meztelen kardot villogtatva, a ballal pedig egy vérző szerezcsen fejet tartva. A bárói koronán kívül, mint írják, ez volt a család előbbi nemesi címere is. (*Kempelen Béla: Magyar nemes családok. Budapest, Grill Kiadó, 1912. IV. köt. 181—182. o.*)

szolgált. Egy személyes ismerőse, Pálffy János, így emlékezik vissza Földváry Károly erdélyi éveire: „... Földváry Károly, az igazi hősök közé tartozik: a csatán kívül s magánéletében olyan szerény és szelíd mint egy gyermek. Az ő bámulatos vitézsége meglepő volt az erdélyiekre régebbi viszonyaiból ítélve. Ő 830 körül Marosvásárhelyt állomásozott, mint zászlótartó, s megismerkedve egy sok lustrás (azaz sok Lustrán — a székelyek katonai számbavétele) részt vett, régi székely családból származó gazdag kisasszonnyal, Turi Borbálával, nőül vette...”¹²

Egy másik forrásunk beszámol az 1834—48-as évek eseményeiről: melyek szerint ezek az évek a nyugalom és a társasélet gyönyöreinek kedveztek. Földváry Károly élte a birtokosok vidám, gondtalan életét. Vadászat, jó borok, cimborák között töltötte nyári napjait birtokán, Nyárad-Andrásfalván, télen pedig Marosvásárhelyt mulatott.¹³

Az egymásnak ellentmondó s ma már ellenőrizhetetlen források között talán ott van az igazság, hogy az ellentmondásos jellemvonásokkal megáldott, vagy megvert egyéniségektől várható — adott történelmi helyzetben a nagy és váratlan teljesítmény. Vajon ki hitte volna — minden családi hagyomány ellenére — az erdélyi szépasszonyok gáláns lovagjáról, a kis, zömök, barna, fél szemű (fél szemét párbajban vesztette el) „zászlótartójáról”, hogy a szabadságharc csatáinak, katonái által félistenként imádott „oroszlánja” lesz? Egy hozzáértő „szakember”, Damjanich tábornok véleménye a Földváryakról — amely klasszikus és finom megkülönböztetéseket tartalmaz a katonaeMBER képességeinek helyes felhasználásáról eképp szól: (a már említett Pálffy kérdezte erről Damjanichot, amikor az törött lábbal feküdt Pesten, hogy mi a véleménye Eszék feladásáról, F. Lajos, a későbbi báró adta fel a várat). „Minden Földváry becsületes embernek és már a bölcsőben hősnak születik, de ők nem várszolgálatra valók, hanem nyílt csatába.”¹⁴

1848-ban, amikor Földváry Károly hírül vette a honvédsereg szervezését, azonnal a fővárosba sietett, és századosi rangban beállott régi bajtársa, Damjanich tábornok seregébe, a később legendás hírűvé vált 3. zászlóaljba, amelynek mindvégig hű katonája és parancsnoka volt. (1848 decemberétől 6 hétre a 43. zászlóaljhoz vezényelték.)

Először a bánáti hadjáratban vonta magára a figyelmet hőstetteivel: Versecnél, Lagersdorfnál, az alibunári sáncoknál, ahol nyomban a csatamezőn őrnaggyá nevezték ki. Később a 3. zászlóalj Görgői táborához került. A tápióbicskei csatában, amely szabadságharcunk, sajnos, rövid ideig tartó — sikereinek nyitánya volt, Földváry Károly a 3. zászlóalj élén, a 9. zászlóalj támogatásával megrohanta és elfoglalta a Tápió hídját. Személyes vitézsége jelentékeny tényező volt a szerencsétlenül induló ütközet megnyerésében. Görgey — ott helyben — a csataterén kitüntette a 3. osztályú érdemrenddel és saját

¹² Pálffy János: Magyarországi és erdélyi urak. Pálffy János emlékezései. Sajtó alá rendezte Szabó T. Attila. Kolozsvár, 1939. I. köt. 153—155. o.

¹³ Deák Farkas: i. m. 649—550. o.

¹⁴ Pálffy János: i. m. 153—155. o.

csapatai előtt nevezte ki alezredesnek, dandárparancsnoknak. A szerdi csatában lett ezredes és hadosztályparancsnok: így minden előléptetése a harctéren történt.

Legjelentősebb, a katonai hősiesség példáiban oly gazdag szabadságharc időszakában is csaknem páratlanul álló hőstettet azonban Vácott hajtotta végre: 1849. április 10-én, midőn az ellenség hadállásának centruma, a rendkívül erősen védett Gombás patak hídja ellen intézett támadást. Zászlóval a kezében rohant előre lóháton, zászlóaljának élén. A kitűnő céllövőknek ismert tiroli vadászok 10—15 lépésről ösztüzet nyitottak rá, paripája összerokadt, ő sértetlen maradt, lovat cserélt, de azt néhány perc múlva ismét kilőtték alóla. Ezután szuronyrohamot vezényelt katonáinak, s a roham eredményeként eldőlt a csata Földváry és katonái javára. Szemtanúk említik, hogy a zászlót, amelyet Földváry a híd elleni rohamnál a kezében tartott 75 golyó szaggatta össze, s a vakmerő parancsnoknak a haja szála sem görbült meg. Ennek nyomán terjedt el a táborban az a legenda: hogy nem fogja a golyó.¹⁵

Kossuth Lajos, az ország kormányzó elnöke, ezt írja újabb kitüntető okiratában Földvárynak: „... az ütközet eldöntője és a véres nap hőse lón, sőt bajtársaitól a legvitézesebb harcfiul ismertetett el.” Mikor Kossuth a bábolnai ménes legszebb arab telivérét rendeli kárpótlásul Földvárynak, Damjanich nagyot kacagott: „A legrosszabb gebét neki — csipkelődik büszkén kedvencével —, hiszen a legközelebbi csatában úgylis kilövik alóla!...”

Damjanich mély emberségének és harcokban edződött katonabarátságának kifejeződése már a szabadságharc kezdetén megnyilvánult Földváry irányában: amikor a 3. zászlóalj bálványozott hőse és parancsnoka a lagersdorfi földsáncok ostromának legveszélyesebb pillanatában szuronyt szegezve győzelemre vitte harcosait — az ütközet után Damjanich széles mellére ölelte a barnaképzű századost: „Kicsi cigányom — mondta gyöngéden —, ha te nem vagy, bizony még elnyomnak...”¹⁶

A szabadságharc leverése után Földváry Károly is a vérbírák elé került Aradon, s az ítélet nem volt kétséges: számos társával együtt

¹⁵ A magyar szabadságharc csatáinak és Földváry Károly hőstetteinek részletes leírása megtalálható a Magyar Történeti Bibliográfia III. kötetében. Budapest, 1950. 69—130. o. — 4333 címfelvetel foglalkozik a témával. En itt csupán Földváry Károly kitüntetéseit és előléptetéseit sorolom fel:

1. Kinevezése őrnagyból alezredessé, 1849. április 6. Mészáros Lázár.
2. III. oszt. érdemjel 1849. április 8. Mészáros Lázár hadügyminiszter.
3. II. oszt. érdemjel 1849. május 17. Kossuth Lajos és Batthyány Kázmér, a távollévő hadügyminiszter helyett.
4. Kinevezése alezredesből ezredessé. Nagykálló, 1849. augusztus 4. Aláírás: Görgei Arthur. Földváry Károlyt és Sándort Eger városa díszpolgárrá választotta. Vachot Imre: Honvédek Könyve. Pest, 1861. I. köt. 129—136. o.

¹⁶ Békés István: Hazádnak rendületlenül. Budapest, Művelt Nép Könyvkiadó, 1955. 157. o. — Néhány egyéb forrás Földváry Károly 1848/49-es tevékenységéről: Reizner János: A régi Szeged. Szeged, 1884—87. I. köt. 221—255. o.; Gracza György: A magyar szabadságharc története 1848/49. Budapest, 1894—98. IV. köt. 232. o.; Jókai—Bródy—Rákosi: A magyar szabadságharc 1848/49-ben; Budapest, Révai Kiadó, 1898. 405. o. (képpel). Múzeumi és Könyvtári Értesítő, 1913. évf.; Századok, 1913. évf. 626. o.; Thiem József: A magyarországi szerb felkelés története. Budapest, Magyar Történelmi Társulat kiadása, 1930. 256—352. o.; Tömörkény István: A szenttamási hadijelvény (elbeszélés). Munkák és napok a Tisza partján. Budapest, 1963. Szépirodalmi Kiadó. Összegyűjtött művei VIII. köt.

halálra ítélték, amelyet kegyelem révén 18 évi, vasban eltöltendő várfogságra változtattak át.¹⁷

A Hadtörténelmi Levéltár tulajdonában levő ítélet szerint a halálos ítéletet 1849. november 5-én hozták, amit Haynau november 10-én változtatott meg.

Itt, Aradon, vasban töltött egy évet, majd Haynau, 70 társával együtt szabadon bocsátotta. Ekkor erdélyi birtokára Nyárad-Andrásfalvára vonult vissza. A régi szép napoknak vége lett, a barátok, akik egykor olyan szívesen keresték fel a barátságos Földváry-házat, megfogytak. Csendes visszavonultságban teltek napjai. A Bach-korszak kopói és besúgói azonban állandóan szimatoltak körülötte. Elképzelni sem tudták, hogy a magyar szabadságharc legendáshírű hőse, csak gazdálkodjék és „ne lenne benne valamiben”. Így történt, hogy amikor Földváry 1852. június 13-án magyarországi rokonai látogatására indult volna, elfogták és Szebenbe hurcolták, ahol két évig raboskodott, homályos vádakkal terhelten. Azzal gyanúsították, hogy a Makk (Mack) József-féle¹⁸ fölkelés aktív részese, s a székelyföldi szervezkedés katonai főparancsnoka lett volna, Kossuth megbízásából. A bíróság azonban hosszas nyomozás és kihallgatások után — bizonyító adatok hiányában — felmentette. A szervezkedés ügyében egyébként 67 ítéletet hoztak, közülük 3 halálos ítélet volt.¹⁹

Földváryt a felmentő ítélet után Salzburgba internálták, ahol 1856-ig tartózkodott. Pesten, 1857-ben kegyelmet kapott és visszatérhetett hazájába, de ezzel a lehetőséggel nem élt: külföldön maradt abban a reményben, hogy ily módon jobban hasznára lehet a magyar szabadság ügyének. Egy adatunk szerint 1859-ben Genfben élt Puky Miklós környezetében.

Az olasz—osztrák háború idején Viktor Emánuel szolgálatába lépett és 1862. augusztus 5-én átvette a zavargás és rendetlenség között élő magyar segédlégió parancsnokságát.

Erélyes fellépése, lovas eljárása által hamarosan olyan rendet és fegyelmet teremtett, amely mindaddig ismeretlen volt a légiónál.

A légió Földváry parancsnoksága alatt, 1862—1866. években főként a banditamozgalmak leverésében tűnt ki. Ez idő alatt osztotta ki

¹⁷ Az Aradon elítélt honvédek. Közli: Gánóczy Flórián v. honvédtiszt. *Vachot Imre: Honvédek Könyve*, Pest, 1861. I. köt. 138. o. Az itt közölt ítélethirdetés időpontja nyilvánvalóan téves.

¹⁸ Makk (Mack) József 1814-ben született Budán. Az osztrák hadseregben az 5. tüzérezrednél 18 évet szolgált, de csak az őrmesteri rangig vitte, mert 1846-ban, Galiciában nem lőtt a tüntető lengyelekre. 1848-ban a honvédseregben vitézül harcolt a pákozdi és nagyszombati csatákban. 1849-ben a komáromi vár tüzérségi parancsnoka volt és haditörvényszék elé állították, mert el akarta fogni Klapka tábornokot és a vártanácsot a kapitulációs tárgyalások miatt. A székelyföldi szervezkedés leleplezése után sikerült elmenekülnie. Amerikában halt meg 1868-ban, de ott is harcolt az Észak—Dél elleni háborúban. (Ács Tivadar: A genovai lázadás: i. m. 646. o.) — *Koltay-Kastner*: — i. m. 41. o. — megemlíti, hogy Moldvából valóban beszállingóztak gerillacsapatok 1852-ben s még 1853-ban is tartott felszámolásuk.

¹⁹ *Lukács Lajos: Magyar függetlenségi és alkotmányos mozgalmak, 1849—1867.* Budapest, 1955. Földváry Károlyról 65. o. — Ügyére vonatkozó nyomozati iratok: HL. Kr. G. Pesth 8152. 3063/1852. október 4.; H. H. St. A. (Inf. B./1853—4. BM./1852. december 26.); H. H. St. A. (G. Dep./II. 1853—534/1853. május 13.); *Deák Farkas: Fogságom története.* Pest, 1869. 11. o. — Haditörvényszéki ítélet. B. A. 1854. március 29.

Földváry a Kossuth által veretett Honvéd Emlékérmét, mint a közölt levelekből kitűnik.²⁰

Amikor a légió feloszlott — 1867-ben — Földváry jelentette Türr tábornoknak az eseményt,²¹ s az olasz hadügyminiszter az alábbi levelet küldte Földvárynak: „Az olasz királyi kormány a tábornoki rangot szeretné odanyújtani érdemeiért, de az idők nem alkalmasak erre, hiszen az olasz hadsereg létszámát is csökkentik, de a Szt. Móric és Lázár lovagrend parancsnoki jelvényére terjesztették fel, amit Viktor Emánuel király el is fogadott.²²

Miután a békekötés értelmében a légió tagjai teljes amnesztiát kaptak, mindenki, aki akart, hazatérhetett hazájába. Földváry Károly is hazajött, mert úgy ítélte meg a helyzetet, hogy hazájának itthon is tehet szolgálatot. Az osztrákok alatt nem kívánt többé szolgálni, s így nem lépett be az újból felállított honvédseregbe (58 éves volt ekkor).

Egy kis borsodi faluban telepedett meg. Miután több alkalommal a Deák-párt politikája mellett nyilatkozott, úgy vélték, személyes hősiességének nimbusza folytán alkalmas lesz politikai szerepre is. Ezért felléptették képviselőjelöltnek az 1869-es választások idején Csákvárott. Egy kis füzetke őrzi az ezzel kapcsolatos emlékeket, amelyben a nép figyelmébe ajánlják Földváryt, mint képviselőjelöltet: ebben elmondják, hogy mikor hazajött Olaszhonból „a nép amerre járt, kitörő örömmel fogadta, ünnepélyeken, díszmeneteket, fáklyás zenéket rendeztek számára. A tisztelet minden jelével elhalmozták, s még a költők is megzendítették lantjaikat:

Isten hozott! a magyar nép lelkesült,
Honfi kéjjel, forrón üdvözölt.
A „nehéz napok” alatt is értesült:
A „hősök-hőse” kint mesterül
Megfelelt a magyar névnek, és tudott
Hősi babért szerezni... Isten hozott!

„... A csákvári kerület választóinak nemes szerep jutott osztályrészül, midőn módjában áll jutalmazni — bizalommal —, egy olyan egyént, mint Földváry Károly!...”²³

Csákváron azonban (Fejér megye, móri járás) 1869-ben Madarász Jenőt választották meg képviselőnek szélsőbal programmal.²⁴

Ezután Cegléden telepedett meg, s a helyi Vallásalapítványi uradalom igazgatója lett. Politikával nem foglalkozott, majd állásáról is

²⁰ Korabeli írások is utalnak erre: Egy episode az olaszthoni magyar légió történetéből. (Földváry Károly kiosztja az 1848-as emlékérméket. Honvéd, 1868. V. 25. sz. 164—167. o.; Gracza: i. m. képek találhatók a légió zászlószenteléséről. V. köt. 1353. o. — Földváry Károlyról ír visszaemlékezést Dancs Lajos: Töredékek tíz éves emigrationalis élményeimből. Nagyszöllös, 1890. 189. o.

²¹ Földváry levele Türr tábornokhoz arról, hogy „a légió becsülettel feloszlott”. 1867. február 10. HL. 229/74.

²² Uo. 229/75.

²³ Csákvári Lajos: Földváry Károly 1848/49-es honvédezredes jelenleg a csákvári kerület képviselőjelöltje. Pest, Heckenast, 1869. 16. o. Ruzs K. mellképével: Földváry Károlyról.

²⁴ Az 1869. évi április 20-ra összehívott országgyűlés képviselő házi tagjainak betűrendes Név és Lakjegyzéke. Összeállította: Bojthor Endre. Pest, 1869. 38. o. — Csákvár választásra jogosult lakóinak száma 2448 fő; Madarász Jenőre szavazott 145 fő, nem szavazott 2237 fő.

leköszönt és csendes visszavonultságban töltötte öregkori napjait, míg egy hirtelen szívszélhűdési roham véget nem vetett hányatott életének: 1893. december 14-én, 74 éves korában.

A kiegyezéssel holtáig ki nem egyezett. Nekrológiájában így írtak róla:

„A megboldogult nem tartozott azok közé, akiknek tehetsége, magatartása döntően, vagy jelentékenyen hatott volna az eseményekre. Nem volt a kezébe letéve nagy hatalom, nem vezetett hadseregeket a harcmezőkön. Képességei nem a koncepciókban tűntek ki.

De a végrehajtás terén kivívni azt, ami szinte hihetetlennek látszik, bravúrral, csodálkozást keltő módon hatni a környezetre és az összességre, abban az időben is, amely nagy számmal teremtette a hőseket, — senki sem volt külön Földváry Károlynál... Emléke élni fog a legjobbak között, akik az idővel dacoló tettekkel írták be a nevüket a honszabadságért vívott harcok krónikás könyvébe...”²⁵

Földváry Károly díszsírhelyet kapott a ceglédi temetőben és közadakozásból emelt síremléke mindmáig hirdeti nevét és tetteit. A felszabadulás óta Cegléden az egyik általános iskola is büszkén viseli nevét.

A személyes vitézség, a hősi elszántság, a haláltmegvetés, s mindazok az erények, amelyek abban a korban önmaguk is elegendők voltak csaták sorsát eldönteni, s amelyek által harcostársai előtt bálványozásig menő tisztelet és szeretet övezi a bajtársat, kevés emberben egyesültek olyan mértékben, mint Földváry Károlyban, akit Kossuth a „bajnokok-bajnokának” nevezett.

III. A Földváry Károlyhoz intézett Kossuth levelekről

A ceglédi Kossuth Múzeum vezetését 1956 szeptemberében vettem át. Tájékozódásaim során — többek között — arról is érdeklődtem, hogy milyen Kossuth-dokumentumok gyűjtésére van lehetőség a városban. Sárkány József ny. múzeumigazgató, a múzeum egyik alapítója elmondta, hogy tudomása van egy helyi családnál őrzött eredeti Kossuth-levelekről. A családtól elkértem a leveleket és fotokópiákat csináltattam róluk az Országos Levéltár fotóműhelyével.²⁶ Majd lépéseket tettem a levelek megvásárlása végett. Az egrri Dobó István Múzeumnak is írtam, hogy kutassák fel a család egyik ott élő tagját, aki társtulajdonosa a leveleknek.²⁷ Miközben folyt a levélváltás, a család Egerben élő tagja elhunyt. A minisztérium Múzeumi Főosztályától külön célhitelt kértem a vétel lebonyolítására.²⁸ Részletes le-

²⁵ Vasárnapi Ujság, 1883. 52. sz. 837—838. o.

²⁶ A levelek fotokópiái a ceglédi Kossuth Múzeum fotóleltárának 237. és 381/959-es számán, a levelek negatívjai: uo. 648—679/1959. számon: 18x24 cm.; valamint 305—308/959. számon; a levelek pozitív fotokópiái. Az 1959-es évszám csupán a leltározás éve; a felvételek 1956-ban készültek. A fotokópiákból több db-ot a Németh-családnak adtam emlékképpen az átengedett levelekért.

²⁷ Kossuth Múzeum, Irattár 219/957. szeptember 21. 245/957. október 29. Válasz Egerből: 266/957. november 20.

²⁸ Uo. 305/957. december 27.

írást kértek a levelekről a megvételi döntés érdekében.²⁹ Majd közöltem, hogy a család szívesen venné, ha a levelek közgyűjteménybe kerülnének.³⁰ A minisztériumi válasz kedvező volt³¹ és a megvásárolt leveleket elhelyeztem a Kossuth Múzeum gyűjteményében.³²

A dokumentumokat őrzők családi hagyományai szerint a levelek úgy kerültek elő, hogy Földváry halála után, vele lakó idős unokahúgai, igen nehéz anyagi helyzetbe kerültek, s a Németh család támogatta őket. Mikor az említett rokonok elköltöztek Ceglédről, bútorokkal és egyéb holmikkal viszonzták a segítséget. Egy alkalommal, ta-
karítás közben, az íróasztalán felpattant egy titkos rekesz, s ebben megtalálták a leveleket.

Miközben a vásárlást intéztem — majd két évi időszakot jelent —, addig a család, nehéz anyagi helyzetben két levelet eladott: az egyik szerencsére Hidvégi Lajoshoz, egy helyi tanárhoz került. Az ő szíveségéből olvashattam össze a múzeumban levő fotókópiával a 12. sz. (1863. augusztus 30. Bizalmas) levelet. Az 5. számú (1863. május 24.) levél ismeretlen helyre került: ezt a fotókópia segítségével azonosítottam. A ceglédi Kossuth Múzeumban jelenleg 11 darab eredeti Kossuth-levelet őriznek.³³

A levelek becsees, máig ismeretlen adatokat szolgáltatnak az olasz-honi magyar segédlegió történetéhez. Közlésükkel elősegíthetjük a légio történetének kutatását; újabb adatokat kapunk Kossuth emigrációbeli tevékenységének e szakaszáról, s Földváry Károly kissé feledésbe merülő alakjának emlékét is felelevenítjük.

Archeográfiai jegyzetek: a leveleket Kossuth Lajos 1862 decembere és 1863 decembere között írta Földvárynak. Minden levél keskeny, nőies borítékban van s a hozzá tartozó levélpapírok gyászkeretesek, Kossuth családi gyásza (lánya és felesége elhunyt) következtében ilyen levélpapírt használt haláláig. A borítékok fekete pecsétviaszba nyomott pecsétgyűrű lenyomattal záródnak, amelyen a Kossuth-család címere látható. A borítékcímzések váltakozva francia és olasz nyelven íródtak.

A leveleket eredeti formájukban szószerint közlöm, kegyeleti okokból tiszteletben tartva Kossuth egyéni helyesírását, amely talán nem mindenben felelt meg egyes szavak írásában a múlt századbeli helyesírás szabályainak.

A rövidítéseket (—)-ben oldom fel.

A ma már kevésbé használt idegen szavak, kifejezések magyar megfelelőjét, fordítását, értelmezését, első előfordulásuk helyén jegyzetben adom.

²⁹ Uo. 15/958. január 14. — MO. 117011/958.

³⁰ Uo. 324/958. július 17.

³¹ Uo. 340/958. július 20. — MO. 119345/958.

³² Kossuth Múzeum Adattára: 144/958. sz. alatt. Gyűjtötte Nagy Dezső, Németh Dénestől, Cegléd, Mátyás király u. 1. sz. 11 db. 40 lap + 6 boríték, pecséttel. A levelek gépirásos másolata uo. 119/958 sz. alatt: 45 gépelt oldal, az eredeti levelekről másolta Nagy D., aki 1961-ig volt a múzeum igazgatója.

³³ Kossuth Lajos: Irataim. VI—VII. kötetében még számos levelet találunk Földváry Károlyhoz címezve 1867-ből, a légio feloszlásának évéből, de ezek már nyomtatásban közismertek.

A címzést, amely minden esetben „Földváry Károly ezredes, néhol (ezeredes) úrnak a Magyar Segéd Sereg Parancsnokának...” szól, a levelek előtt elhagyom. Csak a megszólítást és az egyéb jelzéseket „bizalmas”, „Confidentiális”, közlöm.

Nagy Dezső

Turinban, 1862. december 23.

1.

KOSSUTH ÜDVÖZLI FÖLDVÁRY KÁROLYT ABBÓL AZ ALKALOMBÓL,
HOGY ÁTVETTE A LÉGIÓ PARANCSNOKSÁGÁT
ÉS HŰSÉGÉT FEJEZI KI KOSSUTH ELŐTT A MAGYAR SZABADHARC
ESZMÉI IRÁNT

Kedves Ezeredes Úr!

Hogy Ezredes úr a Magyar Segéd Sereg Parancsnokságát valósággal átvette: kedves és örvendetes tudomásomul szolgál.

Bármennyire is megzsilálták a múlt zavarok e kis számú, de minden belviszályok mellett is vitéznek tapasztalt Sereg szellemi egységét: erősen hiszem, hogy az Ezredes úrnak tapintatos vezénylete alatt a Magyar név dicsőségéhez hűnek, s hivatásához méltónak fog mutatkozni.

Az örökzöld babérkoszorúk, mik Magyar Hazánk szabadságharcainak legmagasztosb korszakából — Ezredes úrnak — a bajnokok bajnokának vitéz homlokát körítik, fényöknek egy részét átsugározzák minden seregre, mellynek Ön vezére.

Önre Nemzetünk büszke Ezredes úr! s nem volna Magyar, nem Katona a ki a Hazát, s a szabadság szent ügyét az Ön vezénylete alatt szolgálva féltékenyen nem iparkodnék, magasztos becsület érzés és rend, és fegyelem és vitézség által, hős vezére hírnevének méltó osztályosává emelkedni.

Ezredes úr ápolni fogja a Parancsnoksága alatti Sereg vitéz soraiban a Hon-szeretet szent érzelmeit, melly kapcsolatban a katonai becsülettel a nagy tettek termékeny szülője: — erősíteni fogja a hitet ügyünk kimaradhatatlan diadala iránt, melly a sikernek feltétele, s mellynek Nemzetünk jelleme, ügyünk igazsága, s az Európai nagy kérdések kívánalmi biztosítékaiul szolgálnak: — a türelemben megfogyatkozókkal meg fogja értetni, hogy az nem hazafi, a ki hazafias határozottságát órákhoz-napokhoz köti, mert Nemzetünk ügyei nagy események vágásában mozognak: a diadalra nem csak akarát, de eszközök, s kedvező alkalom is kellenek, az alkalom pedig Európai viszonyoktól függve nem mindig simul egyéni türelmetlenségünkhöz: — azokkal végre kik, mert a harcz órája késik, s még talán egy ideig késni talál, — reményöket vesztenék, meg fogja értetni, hogy maga azon körülmény, hogy a Magyar Segéd Sereg még mindig fentartatik, s minden közbejött zavarok daczára nincs feloszlatva, maga ezen körülmény mindenkit meggyőzhet, hogy az Olasz királyi kormány sem az Osztrák elleni harc szándékáról, sem e harc esetére a Magyar Szövetség eszméjéről nem mondott le: — mert ha erről lemondott volna a Magyar Segéd Sereg már nem léteznék.

Ha ezen érzelmek, s velök a hit, s kitarítás gyökeret vernek, s a körülményeknek azon józansággal felfogása megerősödik, melly a Magyar jellem sajátja, én ki hiú biztatásokkal soha nem áltatám nemzetemet, én kezeskedni merek, hogy a kedvező alkalom el nem marad midőn Nemzetünknek csakis saját határozottságától függend, az 1849. ki zászlót nem csak újra felemelni Isten és világ előtt, hanem azt végleges diadalra, s a diadalt minden következ-

ményeivel Európai elismerésre is juttatni: — és mert ez alkalom el nem marad, kezeskedhetem arról is, hogy az Olaszthoni Magyar Segéd Seregnek csak is saját magatartásától van feltételezve, hogy neki az eldöntő szabadság harcban olly dicső osztályrész jusson, melly örök hírral adja át nevét az élő nemzedék hálájának, s az utókor tiszteletének.

A mi engem illet: siettetni az alkalmat, gondoskodni a nagy mű kellékeiről és segéd eszközeiről, biztosítani a sikernek feltételeit, s Nemzetünk készülleteit a kül események igényeivel összhangzásba hozni: ez azon feladat, mellynek erőm, igyekezetem, s ernyedetlen törekvésem minden mozzanata szentelve van, s jó és balszerencsében, magány bú és családi gyász daczára szentelve marad, mindaddig míg az előkészítés gondjait, a kivitelbeni önfeláldozás kötelességével lehetend felcserélnem.

E feladatnál elvbarátaimnak, bajtársaimnak, hazámfiainak bizalmát nyomatékos súlynak tekintem... S e szempontból kedvesen fogadom, és őszinte érzéssel köszönöm a bizalmi nyilatkozatot, mellyel Ezredes úr maga, s a parancsnoksága alatti vitéz Sereg nevében megtisztelt.

E nyilatkozatnak a Hon ügy olly kipróbált bajnoka, mint Ezredes úr lévén tolmácsa, azt nem udvariasságnak, hanem komoly, átgondolt férfias határozatnak veszem, mellyre a tettek terén számítanom lehet.

Számítok is reá a Hon érdekében, a Hon javára, s nem önön magamért, mert nekem a híven teljesített hazafiúi kötelesség öntudata elég, s ezen túl sem vágyaim nem mennek, sem személyes céljaim soha nem voltak és soha nem lesznek.

Bizalmát bizalommal viszonzozva, a mint erős hitem ügyünk diadalába olly erősen számítok Ezredes úrnak, s a parancsnoksága alatt álló vitézeknek ernyedetlen kitartására, s következetes szilárd közreműködésére. Fogadja Ezredes úr, s adja át bajtársainak e biztosítasomat, mint a köszönetnek legméltóbb nemét, mellyel hazafi, hazafiak bizalmi nyilatkozatát viszonzozhatja.

Addig is, míg czélszerűnek ítélném a Magyar Segéd Sereg irányában azon egyenes ügyelet, s intéző hatóság gyakorlatát az Olasz Királyi Kormány egyetértésével újból felvenni, melly eredeti szervezetnél nemzeti állásának biztosításában alapul szolgált, a Magyar Segéd Sereg állapotát a legőszintébb részvétellel, s figyelemmel kísérni, bajainak orvoslására, hiányainak pótlására, javának előmozdítására minden tehetséggel közrehatni, s minden egyes érdemet a Nemzeti elismerés számára hű emlékezetben tartani kedves kötelességemnek tekintendem. S e szempontból lekötelve érzendem magamat, ha Ezredes úr időnkint a Magyar Segéd Sereg állapotának, s viszonyainak tudomásában tartand.

Fogadja Ezredes úr baráti kézzszorításomat, s vele tiszteletem biztosítását és legyen szíves a Parancsnoksága alatti vitéz seregnek átadni jobb napok óhajlásával hazafiúi üdvözetemet.

Isten vezérelje diadalra, a bekövetkező újévben Magyar Hazánk függetlenségét. Éljen a Szabadság! Éljen a Haza!

Kelt Turinban Dec. 23. k. 1862.

Kossuth

Turin, 1863. február 4.

AZ ELKÉSZÍTENDŐ HONVÉD EMLÉKÉREM ÉS EMLÉKLAPOK
 ÜGYÉRŐL ÍR KOSSUTH, S KIFEJTI
 A MAGYAR KATONAI ERÉNYEK HŐSIESSÉGÉT,
 A 48—49-ES HONVÉDSÉG NEM MŰLŐ DICSŐSÉGÉT

Kedves Ezredes úr!

Ezredes úrnak az 1848—49 ki Magyar Katonai érdem Rend ideiglenes jelvényeinek állandó érmekkel felcserélhetését; — a szabályzatok meghatározását — s ezen irányban az Olasz kormánytól a helybenhagyás kieszközölését, nem különben egy az 1848—49 ki Szabadság harcban résztvevő tanúsítandó Honvédelem emlékérem viselését illetőleg Január 28. káról 27-ik szám alatt hozzám intézett előterjesztésére válaszul kedves kötelességemnek ismerem a következőkben nyilatkozni:

Tény; hogy 1849-ben Magyar Ország nemzeti kormánya, mellynek élén állottam, a Szabadság harc alatt kitűnt katonai érdemek nyilvános elismerésül egy három fokozatú katonai Erdem rendet alapított s annak a Nemzetgyűlés helybenhagyásával Statutumait³⁴ is megállapította:

Tény, hogy az e határozat folytán, az e kitüntetésben részesített bajnokoknak a megállapított Erdem keresztet helyett csupán azon oknál osztottak ki ideiglenes Jelvények, mivel azon időben Debreczenben az Erdem Rend kereszt elkészíttetésére a szükséges ipar művesek hiányoztak.

Ennek folytán tény az is, hogy a kik az ideiglenes jelvények megadásával kitüntettek, e jelvényeknek az általuk képviselt Erdem Rend keresztel felcserélésére kétségbevonhatatlan joggal bírnak.

Mivel tehát nem új Erdem Rend alakítása (mire jelen helyzetünkben nem volna hatóságunk) s nem is az forog kérdésben, hogy olly valaki részesíttessék az 1849 ki Erdem Rend viselésében a ki azzal a Nemzeti Kormány által kitüntetve nem volt: hanem csupán arról van szó, hogy a kik a Nemzeti Kormány által a kérdéses Erdem Renddel kitüntetve lévén, annak ideiglenes jelvényét viselik azt az általa képviselt Erdem Rend Kereszttel felcserélhessék.

Mindezeknél fogva midőn az elsorolt történelmi tényeket úgy positiv tudomásom alapján, mint azon körülmény folytán is, hogy a kérdéses Erdem Rend Nagy Mesteri Méltósága a Statutumok szerint kormányfőnöki tisztet tartozott, hitelesen és hivatalosan constatírozom:³⁵ egyszersmind kinyilatkoztatom, hogy mindazok, kik az 1848—49-ki Magyar Katonai Erdemrend ideiglenes Jelvényeit jogosan viselik, e Jelvényeknek a Rend alapsabályai által megállapított Erdemkereszt felváltására kétségbevonhatatlan joggal bírnak, miért is e jogot következőleg a mondott Erdemrend keresztnek elkészíttetését s a jogosítottak által viselését ezennel ünnepélyesen elismerem, s ahhoz a mennyiben töllem független, helyeslésemet s megegyezésemet adom.

Új statutumok kidolgozásának sem helyét, sem szükségét nem látom, mint a hogy a Rendnek alapításakor egyszer s mind annak Statutumai is megvoltak alapítva, miket is Ezredes úr Parancsnok úrral a „Közlöny”, mint volt hivatalos kormánylap nyomán a lehető leghamarabb hitelesen közölni el nem mulasztom.

A szóban forgó Jelvényváltás nem szorítkozhatván a Magyar Segéd Sereg körére, hanem sok másokra is kiterjedvén, kik az Olasz Királyi Kormány irányában semmi függési viszonyban nem állanak: a Magas Olasz Kormány előleges helybenhagyásának kikérését annál kevésbbé tartom szükségesnek mivel

³⁴ alapsabályok, szabályzat³⁵ megállapítani

nem új kitüntetésről, hanem olyan ideiglenes Jelvényeknek az általuk képviselt Éremekkel felcseréléséről van szó, melyek a Magyar Segéd Sereghez tartozó feljogosítottak mind ekkorig nyíltan viselhettek, a nélkül, hogy arra nézve az Olasz Királyi Kormány engedelmére kikérésének szüksége fenn forgott volna.

Nehogy azonban az eddig nem látott éremeknek a Magyar Segéd Sereg soraiban előtűnésre, félreértésre, vagy balmagyarázatokra szolgáltatathasson alkalmat, sietni fogok a Magas Olasz királyi Kormányt a dolog természetéről felvilágosítani.

Az érdemjelek javasolt alakjára nézve vannak némely észrevételeim. Egyet fog azonban Ezredes úr velem érteni, hogy ha e tekintetben a Rend Alapstatutumai valami határozva volna, ahoz tartoznának alkalmazkodni. Kénytelen vagyok tehát e részben előfordulható észrevételeimet egy pár napra felüggeszteni, míg a normatív³⁶ szabályokat megszerezhetem.

A Magyar Honvéd névhez egy olyan óriási Szabadságharcznak, egy oly magasztos nemzeti önfeláldozásnak, s annyi hősiességnek, annyi dicsőségnek emlékeztete, s annyi szenvedés, annyi remény van csatolva, hogy nem hiszem, lehessen ember, a ki szent pietással³⁷ ne méltányolná az 1848—49 ki Magyar Nemzeti Hadsereg fennmaradt tagjainak azon érzelmét, mely óhajtatja velünk, hogy hős mellöket egy szerény emlékjel ékítse bizonyágot teendő mellettük, hogy ők is azon „Honvédek” közül valók, kiknek hős tettein a bámulat részvételével csüggöt a nemzetek figyelme, midőn a Magyar Honvéd Sereg Hazája Szent jogainak védelmében az elbizakodott Osztrák bitorlót segélyt koldulni sodorta az Orosz Czar lábaihoz s Európa veszélyezett függetlenségéért két ropant birodalom egyesült erejének ellenébe martyrokl³⁸ állítván véres győzelmekben megritkult sorait a magasztos önfeláldozásnak oly nemes példáját adá, minőhöz hasonlót az ő kor történetei is csak gyéren mutattak fel, és e hős resignatioja³⁹ által a Magyar nevet még bukásában is köztisztelet és meleg rokonszenv tárgyává tette a föld legtávolabbi részeiben is.

Köszönöm Ezredes Parancsnok Úrnak, hogy Honvédjeink tiszteletet parancsoló kívánságának tolmácsává vállalkozott.

Javaslatát a Honvéd Emlék Érem iránt a legmelegebb részvétellel s annál inkább helyeslem, mivel az Ország kormányzói hatóságom korában hozott határozatommal tökéletesen megegyezik.

Az Emlékérem elkészíttetésének költségei iránt illetékes helyen közbenjárni kedves kötelességemnek ismerem. Az eredményről Ezredes urat tudósítandom, egyszersmind kérem, hogy a Magyar Segéd Sereg soraiban levő 1848—49 ki Honvédek szám és névlajstromát velem minél előbb közölje.

Biztosan reméllem, hogy az-émlékjel viselése újabb ösztön leszen a Honvéd név becsületét egy szent ereklje gyanánt szeplőtlen tisztaságban megőrizni, addig is, míg eljövend, amint el fog jönni az idő, midőn nemzetünk eljutva azon szabadság templomába, melynek alapját az 1848—49 ki Honvéd hős karja rakta le, méltó hálával fog adózni e név dicsőségének, mely nagy tettek buzdító példa gyanánt fog fényleni a maradék előtt, amíg Magyar él.

Kelt Turinban Február 4. kén, 1863.

Kossuth

Eredeti. Kézirat. Kossuth Múzeum Adattára, Cegléd: 144/1958.

³⁶ mértékszabó, szabályzó

³⁷ kegyelettel

³⁸ vértanú

³⁹ meghatódás

Via Academia Albertina, Turin, 1863. február 26.

KOSSUTH KÖZLI AZ EMLÉKLAP PONTOS SZÖVEGÉT
ÉS EGYÉB UTASÍTÁSAIT

Kedves Ezredes úr!

Kívánsága folytán küldöm a Honvéd Eml.(ék)Éremi oklevél szövegét; a magyar Honvédek számára magyarul, de minthogy olaszok is vannak, kik, viselésre jogosultak, ezek számára olaszul is küldöm a szöveget, külön ívre; s ha a typographiai⁴⁰ formák megengedik, az olaszok számára hasábosan két nyelven nyomtatandó.

Az első sor után két sor írásra vonalosan üres hely hagyandó. Hová a név s jelen qualificatio⁴¹ lesz beírandó.

Például: „*Scheites N. Iovas őrnagy az olaszthoni Magyar Segéd Seregben.*”

A következő sorban a nyomtatott szó után „*volt*” jó a Honvéd rang: Például: „*Huszár Százados*” a Magyar... stb.

Helfy úr, az Alleanza⁴² szerkesztője, Milánóból ajánlkozott nyomdájában az oklevelet kinyomatni, minthogy magyar betűi vannak.

Tessék neki írni iránta, ha jónak látja.

Szíves tisztelettel s rokonérzéssel igaz hű barátja

Kossuth

Eredeti. Kézirat. Kossuth Múzeum Adattára, Cegléd: 144/1958.

Via Valentine, Turin, Május 14. k. 1863.

KOSSUTH AZ EMLÉKÉREM VERETÉSE KÖRÜLI ÜGYEKRŐL
TÁJÉKOZTAT

Kedves Ezredes úr!

Canzani lovag, az Olasz pénz verő ház fő vésnöke, más elfoglaltsága miatt csak e hó végére készítheti el a Honvéd emlékérem anyamintáját. — Aztán mindjárt veretni fogom; de mert a veretés s a szalagtartó fül beforrasztása szintűgy egy kis időbe kerül, nem reménylhetem a Legió számára az emlékérmeket hamarabb elküldhetni, mint a közlő Június hó közzepe táján.

Ezredes úr, a beadott lajstromban 104-re tette, a Legionáli Honvédek számát — a Cuneoi⁴³ parancsnok pedig 47. et nevezett meg a tiszt szadzadtól.

Kérem ezredes urat, értesítsen, ha nem fogyott e azóta a Legionáli Honvédek száma. Mert az anyaminta vésése 1000 frankba, minden egyes medaille pedig 7¹/₂ frankba kerül: a dolog annyira haladja az e célra rendelkezésem alatt levő öszveget, hogy óhajtanom kell többet nem veretni, mint a menynyire éppen szükség van.

⁴⁰ nyomdai

⁴¹ minősítés

⁴² korabeli olasz újság

⁴³ városka Piemont tartományban

9. Via Valentino
Turin Május 14k. 1863'

7
Kedves Ezerdes ur!

Canzani lovag az Olasz pénz verő ház fő
vésnöke más elfoglaltságai miatt csak a hó
végére készítheti el, a Honvéd Émlék érem
anya mintáját - Aztán mindjárt veretni
fogom, de mielőtt a veretés és a szalaggyártás fel-
telefonkasztása szüntegy egy kis időbe ke-
rül, nem reményelhetem a Legió számára
az emlékéremeket hamarabb elküldhetni
mint a közeli Junius hó közepe táján

Ezerdes ur, a beadott lajstromban 104r-
tetten a Legionári Honvédok számára - A
Cincvi parancsnok pedig 47et nevezett
meg a tiszti száradtól

Kérem Ezerdes urat értesítsen, ha nem
fogyott e aróta a Legionári Honvédok száma
Mert az anya minta vései 1000 frankba
minden egyes medaille pedig 7½ frankba
kerülven, a dolog annyira haladja az é-
szakra rendelkezésem alatt lévő összeget,
hogy ohajtanom kell többet nem veretni
mint a mennyire éppen szükség van.

Kivántam volna minden egyes Honvéd
névén az illető érem karimájába televésetni
de nem bírom a költséget, és azt kénytelen
vagyok az illetőknek hagyni Egynéh egynéh ez
kevésbe kerülend, de nekem mind együtt a név
bevésetés sába kerülne.

Fogadja Ezerdes ur, Szives harafüvi üd-
völlésemmel, igaz tisztületem és hűbaxat
szógom birtosítását

Jódrány Károly Ezerdes urnak

L. J. S. U. K.

Kívántam volna minden egyes Honvéd nevét az illető érem karimájába belevéseltetni, de nem bírom a költséget, s azt kénytelen vagyok az illetőkre hagyni. Egynek egynek kevésbé kerülend, de nekem mind együtt, e név bevésés sokba kerülne.

Fogadja Ezredes úr szíves hazafiúi üdvözetemmel, igaz tiszteletem, s hű barátságom biztosítását.

Kossuth

Eredeti. Kézirat. Kossuth Múzeum Adattára, Cegléd: 144/1958.

5.

Via Valentine, Turin. Május 24. k. 1863.

KOSSUTH, AZ EMLÉKÉREM NÉVJEGYZÉKÉNEK ELLENŐRZÉSÉRE
HÍVJA FEL FÖLDVÁRY EZREDES FIGYELMÉT

Kedves Ezredes úr!

A honvéd emlékéremre jogosítottak névjegyzését illetőleg Ezredes úr Május 19ki levelének azon kitételében, hogy a névjegyzékben kijelölt Honvédek közül egy sem távozott el, — tévedés van; miután tudomásomra többen eltávoztak, például: Tassy százados, Bányafy, Mareczky főhadnagyok s Pápay alhadnagy.

Kérem annakokáért Ezredes urat, legyen szíves a névjegyzéket újra átvizsgáljni.

Szükségesnek látom arra is felkérni, hogy a Honvéd Jogcím egy Bizotmány által minden egyesre nézve verificáltassék,⁴⁴ nem csak azért, hogy a jogosítottak közzé illetéktelenül senki be ne csússzék, ha nem azért is, mert a Honvédemlékérem viselhetése iránt minden egyes jogosítottnak, saját aláírásom alatt bizonyító okmány fog ki adatni s azt a Parancnokság alatt levő Honvédekre nézve Ezredes úr fogja ellenjegyezni: érdekünkben van tehát magunkat, biztosítani, hogy nevünkkel visszaélés ne történjék.

Fogadja Ezredes úr nagyrabecsülésem mellett, baráti üdvözetemet.

Kossuth

Eredeti. Kézirat. Kossuth Múzeum Adattára, Cegléd: 144/1958.

6.

34. Via Albertina. Turin, August 4. k. 1863.

KOSSUTH AZ EMLÉKÉREM GYORS KIOSZTÁSÁTÓL REMÉLI
A LÉGIÓ FELOSZLATÁSÁNAK VESZÉLYÉT ELHÁRÍTANI

Kedves Ezredes úr!

Megakarván becses kívánságának a lehetőségig felelni, jóformán a gorombaságig sürgetém a pénzverő házban az Emlékérmek elkészítését. Végre elkészültek. A hadügyminister nemcsak sanctióját⁴⁵ adta a dologhoz, hanem Ihásznak

⁴⁴ igazoltassék

⁴⁵ áldását adta, egyetértett vele

adott megbízásomhoz a kiosztás végett az ő saját megbízását is hozzácsolja. Minden renden van, de az értesítésre, melyet Ihász felszólításom folytán küldött Ezredes úrnak, válasz nem érkezvén, — én, minthogy a Légióra nézve közelgő crisis⁴⁶ miatt — a dolgot *halaszthatatlanul sürgősnek látom*, Ihász elutasítását siettetni akartam. Tegnap este már a Vasut stationál⁴⁷ volt, midőn a nagyobb biztosság végett utasításom folytán küldött távirati sürgönyre, táviratilag azt kapja válaszul, hogy a medaille⁴⁸ kiosztás 15 kén lesz!!

Ez engem nagyon meglepett, — s őszintén szólva a halasztást annyira veszélyesnek tartom, hogy csak nem hajlandó volnék az egész dolgot abban hagyatni.

Veszélyesnek tartom azért, mert pozitív tudomásomra van, hogy a Legiót illetőleg annyi intrika, annyi pletyka, annyi bujtogatás van munkában, hogy botrányos feloszlástól lehet tartani. A medaille kiosztási ünnepély jó hatással lehetne a testületi szellemre, de ha a criticus⁴⁹ 18. ka előtt csak három nappal történnék, s addig az áskálódásoknak szabadon marad a tér; nemcsak az ünnepély hatása elveszne, hanem attól is lehetne tartani, hogy a medaille kiosztási ünnepély után harmadnapra valami bomlási botrány jó közbe, miután a medaille kiosztás nevétséges Compromissióvá⁵⁰ válnék.

A táviratilag ígért felvilágosító levél még nem érkezvén meg, én természetesen nem tudhatom, mi okozta azt a 15. rei halasztást.

Hanem a dolgot igen nagy bajnak tartom. Ha netalántán az olasz katonai hatóság rendelete okozta e halasztást bajos lesz a dolgon segíteni. De ha a határozat Ezredes úrtól függ, igen — nagyon, igen komolyan kérem, szíveskedjék úgy intézkedni, hogy a kiosztás még *e héten* végbe menjen.

E leveletem holnap (szerdán) délbe kapja kézbe Ezredes úr, ha mindjárt telegraphál Ihásznak, hogy mehet, ő még holnap este indulhat. Csütörtökön Anconába⁵¹ ér és a kiosztás Pénteken, vagy Szombaton végbe mehet. Fontosságát látok a dologban, hogy ez így legyen.

A Legiót illetőleg nehogy a postát elmulasszam, holnap írok némelly észrevételeket.

Fogadja kedves Ezredes úr szíves tiszteletemet s üdvözetemet, barátja:

Kossuth

Eredeti. Kézirat. Kossuth Múzeum Adattára, Cegléd: 144/1958.

7.

Via Academia Albertina. Turin, Auguszt. 13. 1863.

KOSSUTH MEGRÓJA FÖLDVÁRY KÁROLYT, HOGY AZ Ő NEVÉBEN
KIOSZTOTT EMLÉKÉRMÉKET SAJÁTKEZÜLEG TÉPTE LE
A LÉGIÓBÓL KILÉPNI SZÁNDÉKOZÓK MELLÉRŐL.
KÖTELEZI AZ EZREDEST,
HOGY SÜRGŐSEN HOZZA RENDBE HIBÁJÁT

Kedves Ezredes úr!

Éppen most esik értésemre, hogy Ezredes úr a Honvéd Emlék érem kiosztása után a gyalog zászlóaljat négyszögbe állíttatván, a Legénységnek a Legiónál maradás iránt beszédet tartott s az elmenni akarókat előlépésre szállítván

46 válság

47 állomásnál

48 érdemrend

49 kétség

50 megalkuvás

51 olasz város Marche tartományban

fel, midőn a Z.(ászló)-aljnak legnagyobb része, (úgy hallom, mintegy kétharmada) előlépett volna, Ezredes úr néhánynak a melléről a nevében s a kormány nevében az én képviselőm s a Hadügyminiszter megbízottja által az alig néhány perc előtt ünnepélyesen felfüggesztett Emlékérmeket saját kezeivel le tépte.

A hazafiúi hálás tisztelet, mellyel Ezredes úr fényes múltja, s a szíves barátság, mellyel személye iránt viseltem igen kellemetlenné teszük nekem a kötelességet, mellyet e tény elkerülhetetlenül rám hárít.

De Ezredes úr mint hazafi s mint katona, egyet fog velem érteni, hogy a kötelességet semmi személyes tekintet miatt nem szabad elmullasztani.

Azon emlékérmek egy bevégzett ténynek bizonyosságai, mellyet az illetőnek jelenbeni akár minemű magaviselete nem történtté nem tehet.

Ez emlékérmekhez minden Honvédnek joga van s e jogot tőle senki el nem veheti.

Ez emlékérmekhez a Légiónál tovább maradni nem akarásnak semmi köze.

E maradni nem akarás (hacsak valami igazságos panaszokból nem ered) lehet hiba, lehet hazafiság hiánya, lehet dacz, lehet meggondolatlanság, — de letelvén a kötelezett szolgálati ideje, semmi esetre sem olly szolgálati vétség, melly még haditörvényszéki eljárás útján is érem elvesztést vonna maga után.

Parancsnoknak pedig önkényleg valaki melléről az le tépni nem csak joga nincs de sőt nem szabad.

Azon kívül e letépése az érmeknek engem compromittál.⁵² Mert azok Ezredes úr kérelme folytán általam adattak az illetőknek, s amit én adtam nekik, azt tőlük sem Ezredes úr sem senki joggal el nem veheti.

De tiszteletlenség (ha nem több) a Hadügyminister irányában is, mert az éremek kiosztása az ő meghagyásából is történt.

Annálfogva mind a jog s igazság tekintetéből, mind azon kötelességnél fogva, magamat compromittáltatni nem engedhetem, kénytelen vagyok arra felkérni Ezredes urat, és illetőleg meghagyni, hogy ezt a sérelmet rögtön orvosolni s az illetőknek az elvett érmeket visszaszolgáltatni ne terheltezzék.

Ezredes úr tapintata s katonai tapasztaltsága módot fog Önnek szolgáltatni ezt akként hajtani végre, amit az saját tekintélyének igényével leginkább összeegyezőnek ítélendi.

Megjegyzem azonban, hogy a parancsnoki tekintélynek nincs erősb támasza, mint az igazságosság, nincs nagyobb ellensége, mint az önkény, bárha azt (mint kétségtelenül ez esetben történt) a hazafias indulatból eredett ingerültség okozta legyen is. Bizonyossá tehetem Ezredes urat, hogy ha valaki hirtelenkedésből jogtalanságot követ el, semmi jobbat nem tehet tekintélyének feltartására, mint a hibát elismerni s a sérelmet önként orvosolni.

Magatartása végetti tájékoztatásomul megvárom, hogy e kérésem, illetőleg meghagyásom mikénti teljesítése felől értesítve legyenek.

Fogadja Ezredes úr legőszintébb hazafiúi s baráti üdvözetemet.

Kossuth

Eredeti. Kézirat. Kossuth Múzeum Adattára, Cegléd: 144/1958.

⁵² kellemetlen helyzetbe hoz, csorbát ejt a nevén

Turin, Auguszt. 23. 1863.

KOSSUTH ÉRTESÍTI FÖLDEVÁRY KÁROLYT, HOGY A SZÜKSÉGES ÉRMÉK
ELKÉSZÜLTEK, A TOVÁBBI SZÜKSÉGLETEK ESETÉN
AZ EZREDES MAGA GONDOSKODJON A BESZERZÉSÉRŐL

Kedves Ezredes úr!

Midőn az ide rekesztett kérelem leveleket Ezredes úrhoz — mint hozzá tartozókat — áttenném, egyszersmind értesítem, hogy az emlékérem bélyegeket a királyi pénzverő házból már átvettem.

Azon kérdés fordul most elő, van e Anconában, vagy Bolognában pénzverő ház, hol Ezredes úr a jelentkező Honvédek számára érmekeket verettethessen? ha igen, úgy nyomban útnak indítom az anyabélyegeket.

Ha azonban ott alkalmatlan volna a verettetésre, s annak vagy Turinban, vagy Milánóban kellene történni, kérem magamat értesíteni kívánja-e Ezredes úr, hogy a bélyegeket egyikben vagy másikban a pénzverő házak közül azon utasítással letétethessem, hogy az ezutáni érem veretést Önnek s csakis Önnek kívánságára teljesítsék.

Válaszát elvárva megújítom szíves hazafiúi s baráti üdvözetemet.

Kossuth

Eredeti. Kézirat. Kossuth Múzeum Adattára, Cegléd: 144/1958.

bizalmas

34. Via Academia Albertina. Turin, Auguszt. 23. 1863.

KOSSUTH, TÁJÉKOZTATÓT KÉR FÖLDEVÁRY EZREDESTŐL
A LÉGIÓ BELSŐ ÉLETÉVEL KAPCSOLATOS HÍRESZTELESEKRŐL

Kedves Ezredes úr!

1. Örömmel értettem, hogy az új szolgálatra vállalkozás olly jó eredménnyel ment végbe a Légiónál. Úgy hallom mégis, hogy némelly elmenetek történtek különösen az altisztek közül. Lefog kötelezni Ezredes úr, ha szíves lesz engem a dolog részleteiről értesíteni, s a létszám kimutatást nekem megküldeni, a minő volt folyó Augusztus elsején s a minő most az új kötelezettség után. — Erre azért kérem, mert nem lehet, hogy a kormányhatalmi érintkezéseimben a Légió ügye alkalmilag elő ne kerüljön s zavar és compromissió következhetik, ha a helyzetről nem vagyok voltaképp tájékozva.

2. A Légió fennállása szerencsésen biztosítva lévén, arra hogy a jövődönnek a Légióra nézve nyugodtan nézhessünk elibe, csak arra van szükség, hogy egy részt a Parancsnokság s a Tiszti kar között fennforgott feszültség kölcsönös engesztelődéssel kiegyenlítessék, — mit külön ajánlok, — és — másrészt a parancsnoki szigorúság olly szoros igazsággal legyen párosítva, hogy sem a tisztikar, sem a legénység részéről olly panaszokra alkalom ne legyen, mellyek némi alaposság színét viselik. Nyugtalan békétlen emberek mindig lesznek ugyan de azoknak zugulódásai nem fognak bírni legkisebb fontossággal,

ha semmi olyas nem történik, a mi vagy igazságtalanul sújt vagy érdemesnek hátrátételével méltatlanul részesít valakit kedvezésben.

Nagyon de nagyon óhajtom, hogy a mostani alkalommal minden elégedetlenségnek csírája elveszítse termékenységét.

Nem is adhatom Ezredes úr iránti szíves nagyrabecsülésemnek s szilárd baráti bizalmamnak nagyobb jelet, mintha confidentialiter⁵³ tudatom, hogy nem történhetik semmi csekélység a Légiónál a nélkül, hogy az a kormánynak feljelenetnek — mi úton történik ez? nem tudom, nem is illenék az hozzám nyomozni — elég az hozzá, hogy történik s mondhatom, hogy most az utóbbi időben nem egyszer jöttem igen kellemetlen zavarba, midőn magas hivatalos körökben némi speciális panaszokat hallék emlegetni a nélkül, hogy azoknak a megczáfolására a kellő tudomással bírtam volna.

Minél forróbban óhajtom, hogy Ezredes úrnak állása Hazánk javára akként szilárduljon meg, miként azt érdemei kívánják, annál szükségesebbnek látom, hogy teljes baráti bizalommal tudósítson némelyekről azon dolgok közül, amelyek előttem magas hivatalos körökben említettek. Teszem azt a végett, hogy ha Ezredes úr jónak látandja (mit természetesen teljes tetszésére bízok) engem a fennforgó dolgok valódi állásáról (de valódi állásáról) teljes részrehajlatlansággal értesíteni, hogy Ezredes úr tekintélyét s érdekeit, és velők a Haza érdekeit kellőleg támogathassam. Régi barátságom szolgáljon Önnek, kedves Ezredes úr, zálogul, hogyha felvilágosításait (teljességgel nem hivatalos, hanem csak szorosan bizalmas alakban) kérem, csakis azért kérem, hogy az Ön tekintélyének s érdekeinek támogatásában a szakint jár hassak el, a mint azt a körülmények legtanácsosabbnak mutatandják.

a) A felsőbb helyre jutott feljelentések közt a legfontosabb a pénztárt illeti. Én erősen hiszem, hogy az merő koholmány, de épp azért meg kell azt a lehető legtisztább módon czáfolni, mert mondanom sem kell, hogy a közpénzek kezelése mindenek között a legkényesebb dolog, az a körül forgó panaszok előbb utóbb okvetlenül szigorú vizsgálatra vezetnek s az e részbeni legkisebb rendetlenség vagy éppen visszaélés, mindenhol, de kivált ennél a kormánynál, — a legborzasztóbb következtetésre vezet, melyeket semmi más tekintetbeni érdekem nem képesek ellensúlyozni.

Azt beszélik felsőbb hivatalos körökben, hogy midőn nem régiben Scoria Calliani altábornagy, a Légio pénztárát megvizsgálta, abban tetemes hiány forgott fenn — jóformán minden tiszt tartozott kisebb-nagyobb summával s hogy Ezredes úr tartozása 4600 frankra ment volna, hogy a számlakönyv első lapja, mellyen ez bejegyezve volt, kivágatott, a mondott összegből 600 frank F. betű sorban Ezredes úr nevére iratott, 4000 frank pedig egyik ottani Olasz ezredtől a pénztár vizsgálat alkalmára kölcsön kéretett s vizsgálat után nyomban visszaadtván, a pénztárból mai napig hiányzik s hogy e miatti zavarában Leoni (gondolom e nevet hallottam), pénztár tiszt demissióját⁵⁴ is beadta volna, vagy készülné beadni.

Ismétlem: ezt alaptalan koholmánynak hiszem. De a koholmány irtózatosan kényes tárgy körül forog. Ezt a lehető eclatánsabb⁵⁵ modorban meg kell czáfolni. A helyes mód egy, Légióval semmi viszonyban nem álló tagokból szervezett Olasz pénztár vizsgáló bizottmány kikérése. Legjobb lesz, ha ezt Ezredes úr maga fogja sürgetni. — Ha netalán jobbnak látná, hogy én tegyek valami lépést a Hadügyministeriumnál, tájékozzon s tessék velem parancsolni; igen szívesen teszem s teendem olly módon, mint azt Ezredes úr legjobbnak ítélen di, s teendem olly szíves érdekekkel, mintha saját testvéremről volna szó.

b) Maga a Hadügyminister úr említette nekem, hogy Ön minden specialis vétség kimutatása nélkül S. tisztnek a Légiótól eltávolítását kérte. Ez említést a Hadügyminister azon megjegyzéssel kísérte, hogy azt törvényes eljárás nélkül tenni nem fogja, mert az Olasz felelős kormány önkénynt nem gyakorolhat s tiszteket alapos ok nélkül el nem mozdíthat.

⁵³ bizalmasan, barátián

⁵⁴ lemondás, lemondását

⁵⁵ feltűnő, szembeszökő

c) Rossz néven veszik felsőbb hivatalos körökben, hogy ámbár a Légio törzseben 20 tisztt (gondolom ennyit mondanak) van, — ami egy 750 főnyi kis csapatnál nevésképpen sok, — még is ezeknek választásában annyira nem volt a szolgálat kellékeire tekintet, hogy nincs tisztt, a ki egy becsületes, érthető olasz rapportot⁵⁶ képes volna szerkeszteni. — (Megvallom, hogy az Aug. 15. kén hozzám beküldött olasz hivatalos másolatiratokban e hiányt magam is tapasztaltam, — több helyütt annyira érthetetlenek, hogy én értelmüket még csak gyanítólág sem tudtam kivenni.) — Az is említettett, hogy alkalmasint e körülményből eredett jó része a közbejött kellemetlenségeknek, minthogy Ezredes úr maga sem beszélvén olaszul, sokszor olly irat alá volt nevétt tenni kénytelen, melytet különben nehezen írt volna alá.

E hátrányon gondolom könnyű lesz segíteni, ha minden személyes tekintetet félretéve, a törzs személyzet választása szorosán csak a szolgálati képességre fektettetik.

d) A hivatalos körökben a tisztii előterjesztésekre nézve nepotismust,⁵⁷ az alkalmazásokra nézve méltatlan kedvezést emlegetnek. Nevezetesen mondják, hogy Ezredes úr valami rokonát (Lemleninek hallottam nevezni, alkalmasint Lemlenyi, vagy Lemhényi) hadnagynak neveztetette ki a „haza irántii érdemeiért”, holott az katona soha nem volt és sokkal fiatalabb ember, mintsem hogy már magának érdemeket szerezhetett volna. — Ezt azon észrevétellel kísérik, hogy aztán nem csuda, ha az altisztek elégedetlenek, midőn három esztendei terhes szolgálat után magokat hátrátétetni látják.

Sőt annyira nem kerüli ki az irigység vizsga szemét a legcsekélyebb dolog is, hogy még az is feljelentetett, hogy Őn a privát dinerjének⁵⁸ ki szabályszerüleg csak közlegény lehet, de káplár volt, a qualificatio kiosztásakor „sergente — szakaszvezető” részleget osztatott ki s őt napiparancsilág avanzirozta,⁵⁹ a szolgálattevő káplárok nagy elégedetlenségére. — Aztán meg valami ollyas is mondatik, hogy a Honvéd Emlékérem kiosztásakor egy fiatal ember, (névét felejttem, —Z.-vel kezdődik —) is kapott érmet, ki sem a jegyzékben nem volt, sem korát tekintve, Honvéd nem lehetett, s hogy ezt a szolgált Honvédek nagyon rossz néven veszik.

e) Hogy egyebeket mellőzzek, sok panaszokat mondanak fennforogni a parancsnoki környezet ellen; említik nevezetesen Szücs segédtsiztt százados, Benedicty őrnagy, Somogyi százados, vagy főhadnagy urakat, meg mit tudom én, mit, kit? — Aztán meg a Légiohoz nem tartozó, vagy épen polgári osztályú magyarokat, kik magukat Ezredes úr s a tisztek közé befúrva, hírhordozgatósaik által sok rossz vért okoznak.

Ez utóbbi pontokat csak azért említem, hogy bizonyosságul szolgáljanak, milly kényes Ezredes úrnak állása s mennyire kívánatos, hogy a szigor vaskezet — mellyre oly igen nagy szükség van — a minden tekintetet félretévő pártatlanság támogatása, úgy büntetésben, mint kitüntetésben s kedvezésben.

Meg is vagy győződve, hogy Ezredes úrnak tapintata s honszeretete Önt minden illy dolgokban biztosan elfogja igazítani. Én csak azért említem ezeket, hogy Ezredes úr tájékozva legyen a bajokról, mellyekkel küzdenie kell, de mellyeket tudom, diadalmasan le is fog győzni.

A legfőbb dolog az első pont, mire is Önnék figyelmét különösen felhívom.

3. A kormányviali eredeti kötés szerint tisztii kinevezésre, vagy előléptetésre nem szabadott előterjesztésnek történni a nélkül, hogy eredetileg a M.(agyar) Nemzeti Igazgatóság, később annak megszűnésével én, az előterjesztést helyben hagytam volna. E szabály a tavaly Augusztusi Organisationskör⁶⁰ mellőztetett. S ez volt egyik fő ok, amiért a Légioviali hivatalos viszonyomat megszünttettem.

Megszüntetvén azt s nem is óhajtván a hivatalos viszonyt újra felvenni, nekem a kinevezésekhez semmi közöm, nem is akarom, hogy közöm legyen.

⁵⁶ jelentés, jelentést

⁵⁷ rokonuralom, sógor-koma gazdálkodás

⁵⁸ tisztsizolga

⁵⁹ előléptette

⁶⁰ szervezésör

Csupán barátságosan kívánom ügyünk érdekében felkérni Ezredes urat, hogy az előterjesztésben méltóztassék a legszorosabb igazságot venni alapul; — s ne feledkezzék el a Cuenóbeli tiszturakról is, — sok gyalázat történt ott, kivált a pénztár kezelésben. De vannak a tisztí század lajstromában igen érdemes tiszt urak is, kik méltatlanság nélkül nem mellőzhetetnek, kivált miután a tavalyi szervezők szabályul állítatott fel, hogy egy bizonyos arányban az alkalmazásnak reájuk is ki kell terjedni.

A nélkül, hogy több részletekbe ereszkednék, kettőt említek, kikkel tavaly nagy igazságtalanság történt, melynek helyrehozása Ezredes úrnak igazság szeretetét fogja bizonyítani.

Az egyik Reinfeld őrnagy, ki a vadászszázalaj parancsnokságától ok nélkül s igazságtalanul mozdítatott el. Hogy ő vitéz katona s ismeri a szolgálatot azt ellenségei sem tagadhatják. Küzdött vitézül hazánkban, hazánkért. Őrnagy volt már 1849-ben. Magyarországi születés s tud és vezényelhet magyarul. A Déli hadjáratokbani magaviseletéről tanuskodnak a kitüntetések, mellyek mellett díszesítik. Tavaly az alessandriai⁶¹ vizsgáló bizottmány előtt az ellene felhozott vádak alul minden kutatás daczára szenny nélkül jött ki. Igazságtalanság volt őt zászlóaljától megfosztani. — Ha Kölbl őrnagy úr kérése az aspettativába⁶² tétel iránt meg talál adatni, senki másnak nincs felannyi joga, mint Reinfeld őrnagy úrnak az ekként megüresedett állomásra.

Nekem ő sem ingem, se gallérom. Én az igazságot tekintem s neki igazsága van.

A második Sztankovics Szilárd huszárezredes. — Én ötet egyszer láttam életben. Alig ismerem személyesen. De azt tudom, hogy a Légiónbeli Huszár Osztály neki köszönhet legtöbbet, ő volt helyettes Ezredparancsnok az egész Brigantok⁶³ elleni hadjárat alatt s én őt a Légión Parancsnokságának motivált előterjesztésére őrnaggyá proponáltam⁶⁴ volt. — A Nápolyi zavarok közbenjötté akadályt vetett érdemlett előléptetésének, s a tavalyi organisatiókor a derék régi katona kinulláztatott. — Szerezzen kérem Ezredes úr magának tudomást, hogy mi okáért történt ez? s ha — amint hiszem — úgy találndja, hogy nem volt rá helyes ok, szolgáltasson neki igazságot, őt századosi helyére visszahelyezvén.

Mai napról egy hivatalos tárgyú levelet is küldök. Ezt bizalmasnak és barátságosnak kérem tekinteni.

Üdvözlöm Önt szíves hazafiúi rokon érzettel s vagyok szokott nagyrabecsüléssel változhatlanul igaz szívű barátja:

Kossuth

Eredeti. Kézirat. Kossuth Múzeum Adattára, Cegléd: 144/1958.

10.

Confidentialis.

AZ ELŐBBI LEVÉLHEZ CSATOLVA. —
FIGYELMEZETI FÖLDVÁRYT, AZ OLASZ HADÜGYMINISZTER
KÖZELI VIZSGÁLATÁRÓL

Tudomására lesz már kedves Ezredes úrnak, hogy a Hadügyminister az elbocsátott Tiszteknek a vizsgálatot megígérte és talán már el is rendelte.

Midőn én utólszor láttam volt a Hadügyministert (mintegy két hét előtt)

⁶¹ olasz város Piemont tartományban

⁶² nyugállományba

⁶³ útonállók, banditák, nyugtalanzkodó, fosztogató rablók. A háborúk idején bandákba verődve portyáztak, fosztogattak.

⁶⁴ ajánlottam, javasoltam

nekem a vizsgálat elrendeléséről semmit sem szólt; — hanem szólt panaszosan s felindulással arról, hogy több kellemetlensége van a maroknyi Magyar Légiónál, mint a fél hadsereggel. Szólt arról, hogy már minden jóakarata mellett is türelmét veszti az örökös viszályok miatt, — szólt a pénztár dolgairól nagy nehezteléssel és felszólított; használjam fel befolyásomat Önnél, hogy a bajoknak vége legyen.

En figyelmeztettem őt az Ön múltjára, hogy az Ön neve ügyünknek egy becses kincse s hogy minő szerencsétlenség volna, ha alig három év alatt már az ötödik parancsnok s éppen Ön, Földváry Károly törne meg a Légiónál kiirtatlan bajain. Befolyásomat rendelkezésére bocsátám, de hogy gyakorlati sikerrel cselekedhessek, speciális⁶⁵ irányt kértem, amelyben minister úr közbenjárásomat óhajtja.

A Minister azt felelte, hogy egy tisztet küldött Anconába, ki neki mindenről részletesen jelentést tegyen, — amint azt megkapja, közölni fogja velem s hivatalni fog, hogy együtt értekezessen. Ezredes urat pedig szintűgy iderendelendő személyes érintkezésül.

Ezóta sem nem izent, sem nem hivatott, hanem mert azt hallom, hogy vizsgálat van rendelve, megvallom, tele vagyok aggodalommal a következtetések iránt, mert nem tagadhatom, hogy tartok tőle, a kérdéses Tiszturaknak minden kihallgatás nélküli elküldése nem fog a bevett szabályokkal összeegyeztethetőnek találtatni. S aztán félek attól a szerencsétlen pénztár dologtól.

Kérem kedves Ezredes urat, tartson engem tudomásban arról, hogy mi történik s történt ez ügy körül a Légiónál, mert ha nem bírok részletes tárgyszerűséggel lehetséges befolyásomat a bajok eligazítására oly sikerrel felhasználnom, mint ezt az ügy érdeke az igazság s különösen Ezredes úr iránti barátságom velem óhajtja.

Eredeti. Kézirat. Kossuth Múzeum Adattára, Cegléd: 144/1958.

11.

34. Via Academia Albertina. Turin, Aug. 28. 1863.

KOSSUTH KÖZLI, HOGY A TOVÁBBI EMLÉKÉRMÉK BESZERZÉSE
ÉS KIOSZTÁSA MOST MÁR FÖLDVÁRY FELADATA LENNE

Kedves Ezredes úr!

Folyó hó 26. károlói becses levelére válaszólag van szerencsém értesíteni Ezredes urat, hogy a jelentkező honvédek számáraik érem veretéseket magamra venni semmi esetre nem vállalhatom. Nekem nem lévén rendezett irodám, melynek személyzete az ez ügy körüli levelezésekkel foglalatatoskodhatnék, magam pedig személyesen illy aprólékos levelezésekkel nem foglalatatoskodhatván, a Légiónál Parancsnokság ellenben rendezett Segélytisztiséggel s irodával bírván, ép azért határoztam magam az érembélyeknek a parancsnokságnál letételére, mivel én magam e dologgal többé nem foglalatatoskodhatom, sem foglalatatoskodni nem akarok.

Kérem tehát Ezredes urat, hogy hagyjuk a dolgot azon rendelkezés mellett, a mely a kiosztás alkalmával felolvasott nyilatkozatomban foglalatatik a hírlapok útján világszerte közhírré is tétetett.

A mi dolog practicumát⁶⁶ illeti, minthogy Bolognában pénzverő ház nincs, tanácsom a következő.

⁶⁵ különleges, megkülönböztető

⁶⁶ gyakorlatát

Addig, míg a Légio Anconában állomásozik, legyen szíves Ezeredes úr Ihász ezeredest megkérni, hogy időről időre veressen az itteni pénzverő házban annyi emlékérmét, a mennyit Ezeredes úr rendelni fog.

A jelentkező honvédektől, miután igénylik alaposaknak találtattak, az emlékérem és szallag ára az érem kiszolgáltatás előtt bekérendő. Egy-egy példány árát 7 frankra lehet szabni, a levelezési és szállítási költségeket bele értve.

Mint hogy a pénzverő ház minden egyes érem külön megrendelését nem vállalná el, azt gondolom, legjobb volna, ha Ezeredes úr 20—25 darabot azonnal megrendelne — feltéve, hogy az árnak előlegezése tehetségében van — ha nincs, úgy a folyamodók értesítendőek volnának, hogy ha éremük árát Ezeredes úrnak sietnek beküldeni, — megfogják azt kapni, mihelyt a jelenlevők száma 20—25re szaporodandik.

A szallagot (mint hogy ilyen kereskedésben nem találtatik) minden esetre előre kellene megrendelni, vagy ott helyben, vagy itt. Itt Turinban a legkisebb megrendelés, mellyet a szallaggyárnok elfogad (három vég (vége 12 mètre)⁶⁷ — s egy mètre ára 2 frank.

Ha ezen eljárást elfogadhatónak találja Ezeredes úr, tessék kérem rögtön írni iránta Ihásznak, mert néhány nap alatt pár hétre falura szándékozik.

A veretendő érmeket illetőleg külön rendes számla könyv volna vezetendő — s az ellátottak nevei jegyzékbe veendőek.

Ha a Légio (mint Ezeredes úr egyik levele sejtenelem hagyja), a déli tartományokba levezenyeltetnék, az Érem bélyegét Ezeredes úrnak magával kellene vinnie, mint hogy Nápolyban van pénzverő ház.

Mindenestere ki kell jelentenem, hogy én e dolog körüli el járásomat be végzettenek tekintem s annak részleteivel többé nem foglalkozandom.

Az ide zárt folyamodást adta át nekem egy, az olasz hadseregben szolgáló magyar. — Válaszul azt kapta, hogy én a Légio szolgálati ügyeivel semmi hivatalos viszonylatban nem lévén, folyamodását a Légio parancsnokságához teszem át.

Igaz, állandó tisztelettel s hazafiúi rokon érzéssel barátja:

Kossuth

Eredeti. Kézirat. Kossuth Múzeum Adattára, Cegléd: 144/1938.

12.

34. Via Académia Albertina. Turin, Augusztus 30.kán 1863.

KÖSSUTH ISMÉT A LÉGIÓ BELSŐ, ZAVAROS ÜGYEIVEL FOGLALKOZIK,
ILLETVE EZEKRŐL KÉR HITELES JELENTÉST,
HOGY BEFOLYÁSÁVAL SEGÍTENI TUDJON MEGOLDÁSUKON

Bizalmas

Kedves Ezredes Úr!

Folyó hó 27.kei becses levelét vettem. — Tartalma — meg kell vallanom — nekem több, mint egy tekintetben, nem csekély aggodalmat okozott, mind Ezredes úr érdemes személyét, mind a Légiót illetőleg.

Sajnálom, hogy a fentforgó körülményekről nem voltam korábban értesülve, mert most, miután Scoria altábornagy tudtomra, a Hadügyministeriumnak immár beadta jelentését, melly a további Comissionalis⁶⁸ eljárásnak alapul szol-

⁶⁷ méter

⁶⁸ kiküldetési eljárás

gáland, nem látom módját, mikint lehessen a hivatalos eljárást, másnemű intézkedések által feleslegessé tétetni.

A dolog igen komoly színben jelenik meg. — Gondolkozni fogok, hogy mit lehet, és mit tanácsos tenni. Időközben úgy az ügy iránti érdekeltségem, mint Ezredes úr iránti szíves, mondhatom testvéri őszinteségű barátságom kötelességemmé teszik nyíltan kimondani, hogy mikint tekintem én a dolgot.

1. A mi a pénztárt illeti:

Hogy a parancsnoknak *jogában* állana akkor, amikor tetszik, a pénztárból pénzeket felvenni, ez teljességgel nem áll, s a világ semmi adminisztratív⁶⁹ rendszere szerint nem is állhat. — Csak annyi állhat és áll, hogy a parancsnok lévén az egész adminisztrációról felelős, a pénztárnoknak nincsen jogában a parancsnok fizetési utalványainak jogszerűségét discutálni, hanem azoknak eleget tenni tartozik. Ennyiben s csakis ennyiben áll az, hogy a parancsnok felvehet a pénztárból a mikor s a mennyit tetszik. Igen, de mindig saját *felelőségére* s e felelőségnél fogva készen kell lennie a pénzfelvételeket akár-mely perczben, midőn kívántatik, legitimálni;⁷⁰ adóslevelek legitimáló okmányoknak sehoh a világon nem véthetnek; mert katonai pénztárak mint általában minden közadminisztratív pénztárak nem kölcsönző cassák, hanem systematisált rendeltetésűek. Mondhatom is, hogy az Olasz Királyi ministerium semmit sem sújt kérlelhetetlenebb szigorral, mint a közpénzeknek incompetens⁷¹ célokra appropriációját.⁷² — Tudom ugyan, hogy a fent említett jognál fogva gyakran történik, hogy a parancsnokok előlegezéseket vesznek fel, a közpénztárból, s csak azon esetben nem húz maga után szomorú következtetéseket, ha a parancsnok azon vigyázattal van, hogy a hiányt akár mely perczben pótolhatni magát biztosnak érezi.

Míg 1859 óta a Légión ügyeibe hivatalosan befolytam, a pénztárkezelés volt az, mellynek rendességét a legszorosabban követeltem, mert tudom, hogy az e részbeni rendeltenség, vagy éppen visszaélés az, ami mind közügyünknek, mind egyeseknek a legártalmasabb. — Nagy elégedésemre szolgált, hogy az 1859. ki számadások — ámbár milliókra rúgtak; — egy fillérenyi nehézség nélkül mentek a vizsgálaton keresztül s különös dicséretben részesültek a Hadügyministerium részéről. Beláthatatlan következtetésű baj lenne, ha most a Légión, e részbeni reputációját⁷³ fel nem tarthatná, kivált miután a Ministerium a Cuneói maleversatiók⁷⁴ által már különben is ingerelve van.

Azt, hogy az utóbbi pénztárvizsgálatkor csak az új s nem a régi Cassa is vizsgálatott meg, nem tudom érteni, mert a Cassa kezelésben continuitásnak⁷⁵ kell lenni; s az ez idei számlába a tavalyi számlából a pénztármaradványnak, vagy hiánynak, követelésnek s tartozásnak át kell vitetni, különben a számvitel menthetetlenül hibás.

Ez úgy látszik, nem történt meg s félek, ez a dolgot nagyon aggnorálni fogja, mert a pénztárvizsgálat tévedésbe vezetésére irányzott premeditált szándékra fog magyaráztatni. — Azt hiszem, a Tiszturaknak azon adósságai, melyek a Ministeriumnak feljelentetvén, dorgáló s további előlegezéseket betöltő rendeletet vontak magok után, azt hiszem (mondom), hogy a Tisztek ezen adósságai nemcsak az új Cassába való tartozást, hanem az összes adósságot foglalták magukban. S midőn Ezredes úr adósságára nézve hasonló nem történt, hanem a 4600 frankból csak 600 fr. vitetett be új számlába, maga ez olly terhelő körülmény, amely ha egyszer vizsgálatra kerül a dolog, (amint előbb, vagy utóbb oda kell kerülnie, ha a hiány minél előbb ki nem pótoltatik) félek, igen szomorú következtetéseket fog maga után vonni, mind Ezeredes úrra, mind Leoni számvevő tisztre nézve, melly utóbbi félek, sánccra kerülhet. — Borzasztó csak meg is gondolni!!...

⁶⁹ ügykezelői, ügyintézői

⁷⁰ törvényesíteni

⁷¹ nem rendeltetészerű

⁷² felhasználását

⁷³ meggondolás, megfontolás

⁷⁴ disznóságok

⁷⁵ folytonosság

Azt mondanom sem kell, hogy a szűkölködők segélyezését semmi kormány nem fogja megmentésnek elfogadni. Ha valaki a felebaráti szeretetet az önfeltartás ösztönén is túl veszi, ahhoz senkinek semmi köze, de már ahhoz bizonyosan van a Kormányának köze, hogy ezt kiki a maga rovására, nem pedig a közpénztár rovására tegye, amellyről felelős.

Egyébiránt igen szeretem Ezredes úr levelében azon értesítést, hogy ez az adóssági dolog Scoria tábornok úrnak Ezredes úr által hivatalosan s írásban bejelentetett. Mert ez bona fidest⁷⁶ bizonyít, s a dolog imputatióján⁷⁷ sokat könnyíthet; kivált ha időközben az adósság lerovására a havidíj egy része hátra hagyatott, s ezzel a letisztázási szándok tettelegesen bebizonyítatott. — Nagyon kár, ha ez nem történt, s ha nem történt volna, nagyon ajánlom, hogy haladéktalanul megkezdessék.

A főkérdés most az, hogy miként lehet a dolgot eligazítani? az eligazítás nagyon sürgős, mert úgy látom, a dolog köztudomásra van a Légiónál, a Ministerium is tudja, de még nem hivatalosan, s míg így nem tudja, ignorálhatja⁷⁸ azon várakozásban, hogy a dolog rendbehozzatik, s a pénztár reintegráltatik⁷⁹ szép csendességben. — De ha egyszer feladás talál történni, (pedig minden órán történhetik, mert Ezredes úrnak is sok ellensége van, úgy, mint akárki másnak) akkor többé a Ministerium nem fogja ignorálhatni.

Első dolog a lehetőségig reducálni⁸⁰ azon tartozási összevet, melynek helyre-
pótlása sürgős.

A mint látom, a 4600 frank tartozásban benne foglaltatik 1400 frank, mely Sréter Ezredes ideje óta parancsnokról parancsnokra szállt s melynek értéke képviselve van azon ló, nyereg s egyéb felszerelési tárgyak által, melyeket egyik parancsnok a másiktól átvett.

Úgy hiszem, hogy Ezredes úr felszerelési segélyt (entrata in Campagna) nem kapott. Ha ebben nem csalódom, helyén látnám, hogy Ezredes úr folyamodjék a Kormányhoz, adja elé, hogy felszerelési segélyt nem kapván, kéntelen volt a szolgálatra nélkülözhetetlen szerelést elődjétől adósságra átvenni, s vagy kérje magát ezen adósság alúl a pénztár irányába exoneráltatni,⁸¹ vagy, amit még jobbnak látok (kivált ha áll az, amit ír Ezredes úr, hogy lefog a Légio vezényeltetni a Brigantok ellen) kérje magának a szokott ezredesi „entrata in Campagnát”. — Ez alkalmasint több 1400 franknál s ha (amint valószínű) azt megadják, adóssága a pénztár irányában nemcsak ezen 1400 frankkal megkevesedik, hanem még a fennmaradandó összegből is egy rész letisztázhatatik.

Azonkívül — amint látom, hatszáz frank átment a legutóbbi vizsgálaton, s az iránt a Ministerium határozatot is hozott. Ez tehát hasonlóképp nem tartozik a legsürgetőbb rovatba.

Ekkint a sűrgetős (mert viszaélési természetű) adósság legfellebb 2600 frankra száll le, — (az entrata in Campagna kinyerésével meg lehet 1000 vagy 1500 frankra). — S miután, amint Ezredes úr mondja, egyszerű életmódja mellett maga személyére 100 frankkal is beéri havonként, azt gondolom, szép tisztí fizetéséből s javadalmaiból tartozását 3—4 hó alatt könnyen letisztázhatja, ha szabályul veszi magának, hogy emigráns,⁸² nem emigráns, atyafi, nem atyafi, a segélyezési jóindulatnak háttérbe kell lépni e tartozás előtt, melyet kötelesség, érdek s magán és köz nemzeti becsület kényszerítőleg parancsolnak.

Ez az amit Ezredes úrnak aggódó kebellemmel igen igen sűrgetőleg ajánlok, aggódó kebellemmel, mert a Cuneói gyalázzattal szemünk előtt, nem érhetné nagyobb csapás nemzetünk nevét külföldön, mintha a Légiónál is pénzkezelés miatt történnék valamely catastropha.⁸³ — Ajánlom pedig a fent mondott eljárást

76 jóhiszeműség

77 beszámítás

78 nem vesz tudomást róla

79 helyreállít, visszaállít

80 csökkenteni

81 megszabadítani

82 kibujdosók

83 szerencsétlenség

annál is inkább, mert veszélyes illúciónak tartanám, ha Ezredes úr e kényes dolgot, azon reményben, hogy hazulról pénzt fog kapni, függőben tartaná.

Legyen szíves engem bizalmasan értesíteni, milly lépésekre határozta magát, e részben s minő biztosítást adhatok felsőbb helyen? mert ettől függ, hogy teszek e s mily lépést tehetek arra, hogy a balkövetkezményeknek közbenjárásommal elejét vegyem.

Megvallom, igen meg vagyok illetődve e tény felett, melyet én igen szerettem pletykakölteménynek hinni. — Fájdalom, nem költemény s ez igen igen szomorú...

Jövendőre pedig a régi barátság, s hazafiúi érzelem rokonság őszinte indulatával s azon Haza nevében, melyért Ezredes úr életét annyszor kockáztatá s mindig kockáztatni kész és azon nemzeti becsület nevében, mellynek — amennyiben az a Légión zászlójához van kötve, Ezeredes úr képviselője, kérem és ismét kérem, számítsa legfőbb, legfontosabb gondjai közé azt, hogy a pénztár kezelés (melyért különben is felelős) olly tisztán álljon, hogy minden perczen a legszigorúbb vizsgálatot kiálhassa.

Arra is különösen figyelmeztetem, vegye szoros vizsgálat s controll alá, névről névre, emberről emberre a különböző fegyvernemek parancsnokai által beadott létszámjegyzéket, miszerint az Osztályparancsnokság útján a Minisztériumhoz beadni szokott létszámnak az effectivus⁸⁴ állag egy hajszálnyira megfeleljen s ha discrepantiót⁸⁵ tapasztalna, a legkérlelhetlenebb szigorral büntesse azt, a kit vétkesnek találja. — Emlékezzék meg, hogy ily discrepantia miatt Cuneóban criminális⁸⁶ eljárásra került a dolog.

E figyelmeztetés nem ered semmi kétségből részemről, de kötelességemnek tartom figyelmeztetni, hogy az erős kézzel véghez vitt epuratiók Ezeredes úrnak sok ellenséget csináltak, kik vád, gyanúsítás, rágalomban gyönyörködnek s tartok tőle, hogy a Légión valóságos számára nézve is gyanú fog terjesztetni, ellentétben az ellátási alapul szolgáló hivatalos létszám kimutatásokkal. — Azonban az alaptalani gyanúsítások nem bírnak fontossággal; de épp azért ajánlom a szoros controllt,⁸⁷ s verificatiót, nehogy valamely subordinált⁸⁸ tiszt rendetlenségének elnézése, az egész kezelést gyanúba hozza.

A mi állásunk nagyon kényes, nem lehet eléggé vigyáznunk, hogy alapos ellenvetésekre ok s alkalom ne forduljon elő, — különösen kényes Ezeredes úr állása a tisztí kar egyrészével közbejött vizsgálódások következtében (miket nem lehet eléggé sajnállani) s miknek következtében bizonyos lehet Ezeredes úr, hogy a legkisebb rendetlenség, vagy szabályszerűtlenség vakondoktúrásból dombbá növelve fog nyilvános discussiók⁸⁹ s feladások tárgyává tétetni. Ezért ajánlom a legszigorúbb controllt az alárendelt parancsnokok részéről beadványoknál, s a kezelés minden ágaiban a legnagyobb regularitást.

A beküldött állagajstromok közt az 1.só augustusban az összes rovat egészen hibás, a tisztí rovat nincs belefoglalva, amint lenni kell, s mint a 26.ik Augustusiban van is. A *tolálénak*⁹⁰ nem 683-nak, hanem 745-nek kell lenni. Ez alkalmasint másolat az osztályparancsnokságnak beadotról, s így alkalmasint az is hibás volt, — ami bizony sajnós. — Míg a Légión hivatalosan az én főfelügyeletem alatt állott, több ízben volt okom az Adjutantura⁹¹ rendetlensége iránt feddőleg nyilatkozni.

2. Kötelességemnek tartom a tisztí előterjesztések iránt véleményemet őszinte közölni.

Semmi sem árt nagyobb mértékben a parancsnok iránti szeretetnek, s bizalomnak a Seregben, mint ha a Tisztí előléptetéseknél a propositiónál a leg-

⁸⁴ valóságos

⁸⁵ szabálytalanságot

⁸⁶ büntügyi, bűnvádi

⁸⁷ ellenőrzést

⁸⁸ alárendelt

⁸⁹ viták

⁹⁰ végösszeg

⁹¹ katonai iroda

kisebb is előfordul, ami partialitásra, kegyenczségre, vagy éppen — ami mindennél rosszabb — nepotizmusra magyarázható.

Különösen áll ez a Légióra nézve, minthogy annyi feles számú tiszt van a Cuneoi depótnál,⁹² akik részint régi honvédtisztek, részint Olasz Országért, Sziciliában, Nápolyban s a Brigantok ellen harczoltak, részint évek óta nyomorognak, hiába várva aktivitásba tételüket, és minthogy oly felesen nagy az Altsztek száma, kik között számos a művelt s tisztségre qualificált fiatal ember, kik részint már a hazában, részint külföldön, ellenség előtt szolgáltak, részint a haza iránti hűségüket önfeláldozás s szenvedések által kitüntették.

Tekintetbe vévén ezen körülményeket, nem titkolhatom, hogy derék fiatal rokonának, Lemlényinek előbb a Cuneoi Depothoz hadnaggyá neveztetését, utóbb pedig activ⁹³ szolgálatba tétel végett előterjesztését, sajnos, hibának tartom. Higyjen tapasztalásomnak kedves Ezeredes úr, akár mit csináljon Ön bár serege soha nem fog Önhöz szeretettel és bizalommal viseltetni s élete örökös kintusa s bosszúság lesz, ha a tiszt előterjesztéseknél nem úgy jár el, hogy részrehajlással, kegyosztással, vagy épen nepotizmussal még ellenségei se vádolhassák. — Engedelmséget a vaskezü szigor biztosíthat, de szeretetet és bizalmat csak részrehajlatlan igazság.

Lemlényi úrnak a Cuneoi Depothoz hadnaggyá neveztetése szabályszegés és visszaélés volt, mert ott s oda tiszté nevezni senkit sem szabad, — oda csak tiszteknek szabad felvétetni s a szabály az, hogy mielőtt valaki felvétetnék, tiszt rangját a múltból egy verificáló Comissió⁹⁴ előtt igazolni tartozik. Ez alapszabály, mellyel dispensálni nem szabad.

De ha e részben visszaélés történt, az aktivitásba tétel végetti propositióval igazgátalan mellőzés történt sokak irányában, kik múltjuknál fogva s szolgálatjuknál fogva kétségtelen joggal bírtak, hogy Lemlényi úr, aki soha katona nem volt, ellenség előtt meg éppen nem szolgált, nekik elikbe ne tétessék.

Ez határozott véleményem.

Nekem két unokaöcsém (testvérhúgom gyermekei) voltak a légiónál. Az egyik Zsulavszky Zsigmond hónapokon át szolgált ellenség előtt, hónapokon át vakarta a lovat s hosszasan szolgált mint káplár őrmester, mielőtt rendes tourban⁹⁵ hadnaggyá lett. — A másik pedig Zsulavszky Emil, két esztendeig szolgált szintű ellenség előtt, káplár volt s káplár maradt s mint káplár hagyta el a Légiót. Tiszté proponátatását meg nem engedtem, mert nepotismus, mert kegyosztás volt volna — érdemesebbek rovására, aminél károsabb mételet hadseregnél gondolni sem lehet.

A tiszt kinevezés nagyon kényes dolog. Midőn én mint a volt Nemzeti Igazgatóság Elnöke a Magyar Légió iránt a kormánnyal az alapelvekben meg egyeztem volt, a kinevezésekre s előléptetésekre nézve azon szabály volt felállítva, hogy a parancsnoksági propositiók csak akkor mehetnek fel a Hadügyminisztériumhoz, ha a magyar Nemzeti Igazgatóság által eleve helyben hagyattak.

Ez természetesen megszűnt, miután a M. N. Igazgatóság feloszlott, én, pedig, kire annak functiói ruházva voltak, a Légió ügyeibe többé hivatalosan nem avatkozom. — De nem szűntek meg a szabályok, mellyek az előterjesztések körüli normativumul voltak kiadva.

Engedje meg Ezeredes úr, hogy ezek közül némellyeket említsek:

a) Bizonyos arányt kell az előterjesztésekben tartani az aktivitásban levő tisztek, a Depotbeliek és a Légiónál levő altsztek között. Ez a tavalyi organizatióhoz is szabályul volt kiadva — annál fogva kétszeres kötelezettségű.

b) Első tekintet, mellyet az előterjesztéseknél figyelembe kell tartani, a szolgálati anciennitás Olaszországban, — e részbeni egyenlőség esetében, az előbbi szolgálat. — E szabálytól csak azon esetre történhetik eltérés, ha vagy az

92 telep, raktár

93 tényleges

94 igazoló bizottság

95 menetben, itt: rangsorban

anciennitási praeteritiónak⁹⁶ positiv okát lehet adni, vagy annak részére, aki-nek preferentia⁹⁷ adatik, különös positiv érdemeket lehet felhozni.

c) Ezen elveknek alapján a Légióparancsnok előterjesztést adat magának az illető fegyvernem, vagy csapat parancsnokok által, mégpedig motiváltan, — ha ez előterjesztésben az anciennitási jogot mellőzve, látja annak okát kívánja, v. annak alaposságát megvizsgálja, — s ha a légióparancsnok ezen előterjesztésekben változtatást lát szükségesnek tenni, azt szintűgy positiv okokkal motiválja s definitív⁹⁸ előterjesztését egyéntől egyénre motiváltan küldi be az illető helyre.

Há ezen szabályok szorosán megtartatnak, a parancsnok bizonyos lehet, hogy bizalom és szeretet csatolandja hozzá seregét, ez pedig olly fontos tekintet, hogy ennek hiányát sem szigor, sem vitézség, szóval semmi a világon nem pótolhatja. Bizalom és szeretet nélkül nagy dolgot soha sem fog egy parancsnok is végbe vinni a tett mezején.

Az említett szabályok megtartását garantirozandó,⁹⁹ én addig, míg a Légióval hivatalosan viszonyban állottam, szorosán megkivántam, hogy nekem anciennitási Lajstrom és a Conduit Lista¹⁰⁰ időről időre beküldessék, miszerint alappal bírjak az előléptetési s kinevezési propositiók megítélésére. Nem lévén többé hivatalos viszonyban a Légióval, ez természetesen megszűnik, de annál szükségesebb, hogy a Hadügyministeriumhoz *motiváltan* terjesztessenek fel a propositiók.

A Légió helyzete a szolgálat erkölcsi rugóira nézve oly sajátlagosan kivételes, hogy nincs az a parancsnok a világon, aki elvégre is compromissióba ne kerüljön, ha a legnagyobb féltékenységgel nem vigyáz arra, hogy soha semmit ne tegyen, ami miatt önkény vádja alá jöhetne.

3. Ezeredes úr Aug. 24. kei becses levelében nagyon meglepett engem azon tudósítása, hogy a Vadász Zászlóaljat feloszlató parancs Ezeredes úr tudta nélkül Mogyoródy alezredes indítványára történt, hogy ő arról Ezeredes úrnak semmit sem szólt, s hogy „mikor az indítvány realisálódott, a Tisztek és Legénység között izgató szándokkal azon aláásó hírt terjesztette, hogy Ezeredes úr az, ki a Németeket önkényileg mind elhajtja.”

Miért lepett meg engem ez a tudósítás? Azért, mert Ezeredes úr szíves volt velem másolatban közleni a Légió reorganisatiója¹⁰¹ iránt felsőbb helyre tett előterjesztését, s annak 1. pontjában, melly így kezdődik: „che gli elementi eterogenei ne seanc eliminati”,¹⁰² azt látom, hogy minden, nem Magyarországi elemek kiküszöbölésére Ezeredes úr tett motivált előterjesztést.

E körülmény természetesen nem menti Mogyoródy alezredest, ha ő e dologban nyugtalanúság gerjesztésre mert izgatni, de a tényállást illetőleg meg kell vallanom, hogy Ezeredes úr aug. 24. kei levelét az említett hivatalos felterjesztéssel nem bírom összeegyeztetni.

4. Szabadságot vevén magamnak, előbbi leveleimben Ezeredes urat barátilag arra figyelmeztetni, hogy 1848 óta a Hadseregbeni bánásmód az altisztek a legénység irányában mindenütt — még az Osztrákoknál is — sokat változván, elkerülhetetlenül szükséges, hogy a szigor ne csak soha önkényne ne fajuljon, hanem még akkor is, midőn igazságos, a modorban humánus legyen. Erre Ezeredes úr szíves volt engem biztosítani, hogy atyai a fegyveres néppel s a szigort csak kikerülhetetlen kénytelenség esetében alkalmazza, hanem sajnálattal említi, hogy megrögzött szokássá vált a legigazságosabb felsőbbbségi gyakorlatot hatalom visszaélésnek, zsarnokságnak keresztelni. —Ez bizony nagyon sajnós, de azonban a szigor — csak mindig igazságos legyen — végtére is diadalmaskodik. Hanem nehogy félreértés legyen közöttünk, újólag meg-

⁹⁶ régi mulasztások

⁹⁷ kivételezés

⁹⁸ meghatározás

⁹⁹ biztosítandó

¹⁰⁰ alaplista

¹⁰¹ újjászervezés

¹⁰² Az idegen elemek az összejöveteletről eltávolíttassanak.

jegyzem, hogy figyelmeztetésem nem a szigorra (melyet okvetlenül szükségesnek tartozik), hanem a szigor gyakorlatában *modorra* vonatkozott.

A Légión soraiból kilépett most Cuornében¹⁰³ szállásoló 14 Altiszt a napokban a végett folyamodott hozzám, pártolnám a Ministeriumhoz beadott azon kérelmüket, hogy a Keletre elszállíttassanak. Folyamodásukban eléadván kilépésük történetét, mondhatom, hogy szóval sem panaszkodnak a Légiónál gyakorlott szigor ellen, hanem keservesen panaszkodnak a felett, hogy kilépési szándékok kinyilatkoztatása folytán (a mire, letöltvén kötelezett idejüket, joguk bizonyosan volt) Ezeredes úr őket az egész sereg előtt gazembereknek, gonosztevőknek, honárulóknak nyilatkoztatta, szóval olly becstelentítő szitkokkal illette, minőket bíró még elítélt zsványokat, tolvajokat sem illet soha." — Ezek az ő kifejezéseik.

Nekem is csak a *modorra* terjedett barátságos figyelmeztetésem. — A szigor vagy rettent, vagy javít, mindkettő kívánatos, de a meggyalázó *modor* nem rettent, nem javít, hanem konokságra ingerel.

5. A mi a parancsnoki környezet elleni gyanúsításokat illeti, viszontagságos pályámon sokkal több alkalmam volt az emberi természet árnyoldalát ismerni, mintsem meggyőződve ne volnék, hogy akinek hatalom van kezében, ha csupa angyalokkal veszi is magát körül, környezetét mindig fogják az emberek gyanúsítani. — En e gyanúsításokra semmi sem hajtok, hanem elvileg szíves baráti indulattal azon egyre figyelmeztetem kedves Ezeredes urat, hogy ön nem régen lévén ide künn, természetesen az egyéniségek múltját nem ismeri, az emigrációs élet, pedig nagyon különös phasisoknak van alávetve: — itt már 1859 óta nagyon sok botrány történt s fájdalom, számosan vannak, kiknek nevéhez marquirot¹⁰⁴ szomorú események vannak kötve. — Van-e ezek közül valaki Ezeredes úr környezetében? — nem tudom, hanem azt nagyon nagyon ajánlom, szerezen magának környezete minden individuuma¹⁰⁵ iránt az antecedentiákra¹⁰⁶ nézve tudomást s ha volna valakinek antecedentián a közelmúltból, az az a Légión fenállása óta valamely szeny, vagy homály van, tartsa azt kellő távolságra magától, mert tessék hitelt adni tapasztaltságomnak, az illy egyén okvetlen gyűlöletességet gerjeszt az alárendeltekben s bár minő ragaszkodást mutasson kis, előbb-utóbb orvosolhatatlan bajoknak lesz kútfejvé, az illy ember iránt mutatott előzékenység, vagy bizalom.

*

Ennyiből áll kedves Ezeredes úr, a mit nem hivatalos avatkozási szándékból, hanem azon nagybecsülésnél fogva, mely Ön iránt s azon tisztá őszinte barátság s rokonérzetnél fogva, mellyel érdekei iránt viseltetem figyelmebe ajánlani óhajtottam. — A Légión még nincs, vagy alig van 3 éves, hogy fenáll, s mennyi parancsnoki crisiseken ment máris keresztül! Ezen crisisnek végetlen ártottak ügyünknek, mondhatlan megcsökkentették az emigráció befolyását mind külföldön, mind a dolgok menetére hazánkban, pedig a befolyásra honunknak kipótolhatatlanul szüksége van, szüksége annyira, hogy nélküle a közel jövőben nemzetünkre alig vár remény. De az emigrációt a nyomorult apró ambíciók és szennyes érdekek egy „dissoluta scopa”, forma zilált alakra süllyesztették, mellyet a barát megúnt, melly a Magyar névre gyalázatot vont, mellyhez senki sem közelít, mert számbavételre senki fontosnak nem tartja. Gondolhatja Ezeredes úr, mily borzasztó fokra kellett e kór állapotnak hágni, hogy én hazám javárai befolyásomat legalább egyrészen csak az által véltem megmenthetni, ha az emigrációval minden hivatalos viszont megszakítok, nehogy nyomorult apró czivódások szennyével emésszem fel azon politikai befolyást, mellytől ezidőszerint Hazánknek jövődjé függ. — Irtóztatog volna, ha a Légión maroknyi romjának egy újabb ösze vissza

¹⁰³ városka, Piemont tartományban

¹⁰⁴ megbélyegző módon

¹⁰⁵ egyéniség

¹⁰⁶ előzmények, vagy okok

veszési crisisbe kellene merülnie s éppen Ezeredes úr parancsnoksága alatt, kinek nevéhez a múltból annyi dicsőség csatlakozik. — Operációk¹⁰⁷ e bajon nem segítenek, sött annyiban súlyosbítják azt, hogy a szakadást s vele a belviszály fenéjét csak növelik, csak mérgezik s még inkább tönkre teszik a súlyt, mellyel egy mind számra, mind személyességekre nézve tekintélyes emigrációnak bízni kellene, bízni lehetne. — Azonban a baj megvan, a szakadás megtörtént, a vádak s piszkos gyanúsítások árja teljesen folyamatban van, a crisis kikerülhetetlennek látszik s akárhova dűljön is az el, a czivódási botrány minden esetre meg van, meglesz s vele a Magyar emigráció mégegy fokkal sülyded alá a világ véleményében. — De ha már ez kikerülhetetlen, legalább minden becsületes embernek óhajtania kell s azon kell lennie, hogy Földváry Károly neve tisztán, szeplőtlenül jöjjön ki a crisisből. Ezt a Haza érdeke kívánja. De ez csak akkor lesz lehetséges, ha nem lesz vád, ha nem lesz panasz, mellyet a legfényesebben nem lehetne rágalomnak bizonyítani. Ezért és azon óhajtásból, hogy én nem csak mint barát, hanem mint hazafi is Ezeredes urat támogathatni kívánom; kérem, igen kérem, vessen számot a helyzettel, tegyen félre minden személyes tekintetet, s fontolja meg indulat nélkül tanácsaimat, mik, hidjen szavamnak, a legtisztább szándokból eredtek.

*

Tanácsaimhoz egy hivatalos kérdést ragasztok. Kérem Ezeredes urat, közzölje velem teljes másolatban azon napi parancsot, ama szerencsétlen medaille leszakasztási ügyben, amely napi parancsban nevem is említettett s egy levlemből néhány kiszakított sor idéztetett. — Ezt hivatalosan kérem, mert a medaille ügyben az Olasz kormányali egyetértésben hivatalosan jártam el, s jogosan kívánom tudni, hogy nevemre s véleményre mikint történt napi-parancsbani hivatkozás.

(Az eredeti levélhez csatolva.) Szept. 3.

Hoszúra húzódott e levelem. Sok magány, családi bú és gond nehezül rám. Időközben megjöttek Turinba a legközelebb elbocsátott Tiszturak s természetesen hogy panaszokkal járultak hozzám.

Biztosítom Ezeredes urat, hogy rám semmi egyoldalú előadás nem lesz legkisebb befolyással is, de annyit lehetetlen eltitkolnom, miként nagyon sajnálom, s pedig Ezredes úr saját érdekében sajnálom, hogy velem e dolgot nem közölte, mielőtt iránta hivatalos felterjesztést tön. Mert ha közölte volna, ha megmondotta volna okait, hogy miért tartja a Légio erkölcsi compactása¹⁰⁸ végett azon tiszturak eltávolítását szükségesnek, találtunk volna módokat, hogy Ezeredes úr kívánsága is teljesült volna, de az illető tiszték sem voltak volna halálosan megsértve.

Hiába tudnék, a mód, mellyel ők eltávolítottak a Légiotól, valóságos „destitutió”.¹⁰⁹ Magyarán szólva: „elcsapás”. A rendelet, mellyet kaptak, nem olly természetű, hogy katonai becsületekre homályt ne vetne. Azt ugyan sehol sem mutathatják elé. Azzal sehol szolgálatot nem kaphatnak. — Az elcsapás s elcsapatni tisztnek rettenetes állapot. — Nem csoda, ha becsületükben érezvén magukat megsértve, feljogosítva hiszik magukat minden tartózkodást, minden pajtassági tekintetet félre tenni, és úton útfélen kígyót békát kiáltani. — Kiáltanak is, beszélnek nemcsak önkényről, kinem halgatásról, hanem beszélnek a Cassávali visszaélésről, számla kivágásról, számlakönyv meghamisításról s általában olly dolgokról, hogy a botrányoknak, mellyek következni fognak, mellyeknek következnie kell, alig lehet végét be látni. Rágalom, nem rágalom, mindegy — a dologból félek keserves scandalum lesz Európa szerte.

Azt fogja Ezeredes úr mondani, hogy az illető tiszték katonai becsülete sér tetlen, mert hiszen csak depotba küldettek, s alkalmazásuk feltartatott. — Igen, de épp az a baj, hogy a Cuneoi Depot nem katonai Depot, hanem Civilis ter-

¹⁰⁷ beavatkozások

¹⁰⁸ teljesség, egység

¹⁰⁹ elcsapás, eltávolítás

mészetű, mert a belügyministertől függ; az ottani tisztek nem vezették a hadsereg (itt a légió) tiszti létszámában, mint a katonai Depothoz küldött, vagy aspettativába¹¹⁰ disponibilitásba¹¹¹ tett tisztek vezettetnek, sőt ha demissiójukat adják, még csak tiszti elbocsátó levelet sem kapnak, mert azon Depothoz a hadügyministernek semmi köze.

Épp ezért ez a „licenciement”¹¹² nem aspettativába tétel, hanem valóságos destitutió, s mint ilyen, méltó panaszra ad okot, mert kihalgatás s ítélet nélkül történt.

A Légió szervezetében bási sul szolgáló alapelvek 8.ik pontja pedig ezt tartja: „Ancun officierne pourra être destitue sans jugement rendi par un conseil de guerre.”¹¹³

Tessék kérem megjegyezni, hogy én nem arról szóllok, érdemelték, vagy nem érdemelték e az elcsapást, — én csak az el járási modorról szóllok, ami equitási¹¹⁴ szempontból bizony panaszra ad okot.

Egyeseket illetőleg csudálkoztam Fejér főhadnagyot is az elcsapottak közt látni, holott ő (mint Ezeredes úr aug. 24.kei levelében írta) már előbb demissióját adta s azt Ezeredes úr el is fogadta, nem csak de sőt *nem szívesen fogadta el*, s öt egy héttel ezelőtt írott levelében derék tisztnak nyilatkozta, kit sajnál elveszteni. Azt gondolom, kár volt demissiót nem adni neki, a cél el volt volna érve a nélkül, hogy egy veterán tiszt ki négy Campagne¹¹⁵ emléket viseli, mellén, becsülete megsértése felett panaszkozhatnak. — ő most sem kíván egyebet, mint honorabilis¹¹⁶ demissiót. Mit én igazságosnak látok pártolni. Kérem, tegye ezt Ezeredes úr is.

Szabó Százados ha frondeur,¹¹⁷ ha nyugtalan, pártoskodó, izgató, ám távolított legyen el a Légiótól, — hagyján — de úgy látszik nekem, hogy 4 évi szolgálat, mely két „valon” militare éremet ragasztott mellére s azon tekintet, hogy ő a Magyar Légióhoz jött, midőn az olasz hadseregben nyitva volt előtte a biztos tiszti állás tán még is igényelhetett volna annyi consideratiót,¹¹⁸ hogy tisztességes demissióval hagyja el a Magyar Zászlót, mely alatt vitézül harczolt az olasz szabadságért.

Feleslegesnek tartom a személyességeket tovább taglalni. Engem az egész dologban az aggaszt leginkább, hogy az eljárás módok tekintetében alapos okot látok panaszra s hogy ennek következtében tömördek bajt kellemetlenséget s alkalmasint eclatans botrányokat látok bekövetkezendőknek.

De a mi megvan, megvan. A kérdés az, miként lehet a mellett, hogy a kiadott rendelet s vele Ezeredes úr parancsnoki tekintélye feltartassék; az eljárás módokból bekövetkező kellemetlenségeknek elejét venni?

Én csak egy módot látok s ez abban áll, hogy a Hadügyminister adjon a Cuneoi tisztelemek katonai jellegét, mi az által eszközöltetnék, ha azon telep a Belügyministeriumtól a Hadügyi ministerium hatósága alá tétetnék át. — Ekkor a Légiótól a Telephez átküldés nem tekintethetnék elcsapásnak, s nem érintené a tiszti becsületet, — mert equivalense¹¹⁹ volna, annak, a midőn valaki az Olasz activ szolgálatból disponibilitásba tétetik, mit a Hadügyminister az Olasz hadsereg szabályzata szerint minden vizsgálat, ítélet, vagy okadás nélkül megtehet, anélkül hogy ez ellen panaszkodni lehetne; mert az illy áttétel a tiszti becsületet nem érinti. — A Magyar Légió nem integrans¹²⁰ része az Olasz hadseregnek, hanem auxiliáris¹²¹ csapat, réa nézve tehát az aspettativát vagy disponibilitást csak is (egyes kegyelmi eseteken kívül) a

110 nyugállományba

111 áthelyezés

112 elbocsátás, felmondás

113 Egyetlen katonatisztet sem lehet lefokozni hadbíróági ítélet nélkül.

114 méltányosság

115 hadjárat, csatamező

116 becsületbeli

117 áskálódó, gánacoskodó

118 figyelembe vétel

119 egyenértékű, azonos

120 szerves

121 segélycsapat

Cuneoi telep respresentálná,¹²² ha az katonai bélyeget kap a Hadügyminister juris dictiója¹²³ alá rendeltetés által.

Ez az, amit én a Hadügyministernek ajánlottam. Ha elfogadja tanácsomat, az elbocsátásból eredhető minden kellemetlenségnek eleje lesz véve. — mert a ki az elbocsátottak közül nem akaradnak a Depotnál maradni demissiójukat vehetik s rendes honorabilis demissióval elláttatván, többé nem panaszkozhatnak; — akik pedig a Depotnál maradnának ipso facto¹²⁴ csendesen kellene magokat viselniök, mert katonai törvények alatt állának.

En más segédmodot nem látok. Ha Ezeredes úr ebben velem egyetértene, jó volna, ha azt a Légióbani nyugalom s egyetértési érdek szempontjából maga részéről is ajánlaná.

Házamnál betegség van: s lelkem tele van agállal. Egy ideig a nagy politikai érdekek parancsoló szükségét kivéve mások ügyeivel nem foglalkozhatom, De Ezeredes úr érdekei szíves részvétű őszinte gondjaim tárgyai lesznek mindenkoron. Kérem is, számítson reám teljes bizalommal, feltéve, hogy a mennyiben alap volna reá, a panaszokra okszerű pacetexust¹²⁵ nyújtható körülményeket elhárítva, közbenjárásomat sikeressé tenné segitend, mert önként, igazságtalanságot, vagy visszaélést, minden testvéries részvétem mellett sem pártolhatnék.

Fogadja Kedves Ezeredes Úr nagyrabecsülésem mellett rokonérzetű üdvözetemet, mellyel állandóan s őszintén vagyok igaz hű barátja:

Kossuth

Eredeti. Kézirat. Jelenleg Hidvégi Lajos ceglédi tanár tulajdonában.

13.

KOSSUTH KÖZLI, HOGY AZ EMLÉKÉREM OKLEVELEIT ALÁÍRVA VISSZAKÜLDI

Kedves Ezeredes úr!

Az aláírás végett hozzám küldött Emlékéremi okleveleket aláírtam, s küldöm vissza vasúton.

Sajnálom, hogy némelyekben a volt Honvéd rang nincs bejegyezve. Nem is gondolhatom, hogy e kihagyást az óvatosság javasolná, mert épen az üresen hagyott hely adhat alkalmat, hogy illetéktelenül tölthetik be. — Nem lehet fel nem tennem, hogy pusztá szóra senkinek nem adatott emlékérem, hanem vagy köztudomás alapján, hogy oklevélileg, avvagy tanúbizonyosság által igazolnia kellett mindenkinek azt, hogy honvéd volt. Már pedig aki ezt igazolni képes volt, az bizonyosan azt is képes volt igazolni, hogy milly minőségben volt honvéd. Az igazoló választmánynak kötelessége volt tudatni minden illetővel, hogy illy igazolás nélkül az érem ki nem adathatnik s nem lehet kétség benne, hogy mindenki sietett volna magát kellőleg igazolni. — A Comissió nem járt el helyesen megbízatásában, midőn ezt elmulasztotta.

Vonturini őrnagy úrnak volt honvéd rangjáról magamnak lévén tudomásom, a hiányt kipótolom.

Nem tudom bizonyossággal megmondani, mennyi azoknak száma, kik emlékéremeiket a Magyar Segély Sereg körén kívül nyerték. Úgy hiszem azonban 32 Magyar s 8 Olasz szövegű oklevél elég lesz. Kérem annál fogva ennyit megküldeni Ezeredes úr aláírásával ellátva.

¹²² képviselné

¹²³ törvénykezése

¹²⁴ magától értetődően

¹²⁵ békeszózat

Vissza kell térnem Kakas Károly ügyére. Az adott felvilágosítást kielégítőnek nem találhatom. Aki azt mondta Ezeredes úrnak, hogy az olasz hadi törvények szerint szabály hogy a fegy századoknál töltött idő a Capitulationális¹²⁶ időbe be nem számítható, az nem ismeri az olasz hadi törvényeket. Van ugyan eset, midőn a fegy idő nem számítatik szolgálati időnek, de van eset, midőn számítatik, elannyira van, hogy ismerek ítéleteket, mellyek egyenesen azt határozzák büntetésül, hogy a hátralevő szolgálati idő a fegyszázadoknál lesz töltendő. — Egyébiránt arra nincs s nem lehet eset az olasz törvények szerint, hogy valaki határozatlan időre küldessék a fegy századokhoz, éppen mint nincs s nem lehet eset, hogy valaki határozatlan időre küldessék börtönbe.

Azonban akár mint legyen ez, Kakas Károlyt illetőleg tett felszólításom nem arra vonatkozik, hogy mi a szabály az olasz törvények szerint, s Kakas joggal követelheti-e, vagy sem elbocsáttatását? Én arra kértem Ezeredes urat, hogy küldje meg, vagy az illető parancsnoksághoz, vagy pedig hozzám 1. Kakas Károlyt illetőleg az anyakönyvi kivonatot, mellyben kitéve legyen: mikor kezdődött kötelezettségi ideje? — mennyire terjed ezen idő — s megnyit szolgált le belőle a Magyar Segély Seregnél. 2. Azon ítéletet, mellynek folytán Kakas a Jenestrellei¹²⁷ fegyszázadhoz lón áthelyezve.

E két oklevélnek hozzám olasz nyelven átküldésére ujólag is felkérem Ezeredes urat.

Kilátásba helyezi Ezeredes úr, hogy a tisztí kinevezések végett Turinba jövend. — Óhajtom, hogy úgy legyen. Akkorra tartom fenn magamnak személyesen értekezni Ezeredes úrral Dec. 6.kai levelének tartalmát illetőleg.

Fogadja kedves Ezeredes úr nagyrabecsülésem biztosítása mellett szíves baráti üdvözetemet.

Kossuth

Eredeti. Kézirat. Kossuth Múzeum Adattára, Cegléd: 144 1958.

¹²⁶ a beszámítandó fő szolgálati idő
¹²⁷ városka Olaszországban